

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2018

Pavína Martincová

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

**Současná situace vzdělávání žáků cizinců na základních školách
v okrese Děčín**

Bakalářská práce

Autor: Pavlína Martincová

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Vítková Lucie, RNDr. Mgr. Ph.D.

Hradec Králové, 2018

Zadání bakalářské práce

Autor: Pavlína Martincová

Studium: F15BP0258

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Název bakalářské práce: **Současná situace vzdělávání žáků cizinců na základních školách v okrese Děčín**

Název bakalářské práce AJ: The Current Situation of Foreign Children's Education in Děčín District

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá současnou problematikou vzdělávání dětí cizinců na základních školách v okrese Děčín. Cílem práce je zjištění struktury žáků cizinců, současných podmínek vzdělávání cizinců, hodnocení spolupráce s pedagogicko-psychologickými poradnami a hodnocení zda a jak novela školského zákona změnila podmínky pro vzdělávání žáků cizinců. Objektem práce jsou základní školy v okrese Děčín. Sběr dat bude proveden prostřednictvím dotazníkového šetření mezi učiteli základních škol.

Kostelecká, Yvona a kol. 2013. Žáci-cizinci v základních školách Fakta, analýzy, diagnostika. Praha: Univerzita Karlova. Mikulková, Gabriela, Kateřina Šrahůlková (ed.). 2014. Integrovaná síť školních a školských poradenských služeb. Praha: NÚV. Čechová, Marie, Ludmila Zimová. 1999. "Začleňování žáků jinojazyčného původu do výuky češtiny." Český jazyk a literatura. 50(9): 214219. Valenta, Milan. 2003. Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice. Olomouc: Univerzita Palackého. Šindelářová, Jaromíra, Svatava, Škodová. 2012. Metodika práce s žáky-cizinci v základní škole. Praha: MŠMT.

Garantující pracoviště: Katedra sociologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: RNDr. Mgr. Lucie Vítková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 9.3.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením Vítkové Lucie, RNDr. Mgr. Ph.D., svojí vedoucí bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne.....

Pavλίna Martincová

Anotace

MARTINCOVÁ, Pavlína. 2018. *Současná situace vzdělávání žáků cizinců na základních školách v okrese Děčín*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 77 s. Bakalářská práce

Bakalářská práce s názvem *Současná situace vzdělávání žáků cizinců na základních školách v okrese Děčín* představuje empirické šetření mezi pedagogy na deseti základních školách v okrese Děčín, kteří mají zkušenost s výukou žáka- cizince. Práce se zabývá problematikou práce pedagogů při vzdělávání žáků- cizinců v souvislosti s novelou školského zákona a s ní související inkluzí. Zkoumaným problémem bude zmapování počtu cizinců, zjištění zkušenosti pedagogů a nastínění problematiky ve vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem. Pro zjišťování informací bylo zvoleno dotazníkové šetření, které bylo následně obohaceno o polostrukturované rozhovory s pracovníky z pedagogicko- psychologické poradny.

Klíčová slova: integrace, žák s odlišným mateřským jazykem, inkluze, inkluzivní vzdělávání, speciální vzdělávací potřeby

Annotation

MARTINCOVA, Pavlína. 2018. *The Current Situation of Foreign Children's Education in Děčín District*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 77 pp. Bachelor Degree Thesis.

Bachelor thesis with title *The Current Situation of Foreign Children's Education in Děčín District* represents empirical research among basic school teachers in Děčín district who have experience with teaching foreign children. The thesis deals with the issue of teachers in the field of education foreign pupil in connection with inclusion and The 2016 Amendment to the Education Act. Objects of analysis are mapping numbers of foreign children, identifying teacher's experiences and defining issue of education pupil with a different mother language. For this research will be used a questionnaire research which subsequently enriched a half- structured interviews with the workers in the pedagogical- psychological consulting room.

Keywords: intergration, pupil with a different mother language, inclusion, inclusive education, special educational needs

Poděkování:

Děkuji vedoucí mé práce Vítkové Lucii, RNDr. Mgr. Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, cenné rady a připomínky. Mé poděkování také patří ředitelům, pedagogům a koordinátorům ZŠ v Děčíně, kteří se podíleli na průzkumu mé bakalářské práce a věnovali mi svůj čas a postřehy z praxe. Za veškeré informace týkající se poradenství děkuji zaměstnancům PPP Děčín, kteří se podíleli na realizaci výzkumu. V nemalé míře bych chtěla poděkovat rodině za podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod	10
1. Vymezení základních pojmů vztahujících se k cizincům.....	12
1. 2. Migrace	12
1. 3. Multikulturalismus.....	14
1. 4. Integrace a inkluze	17
1. 5. Inkluze na Děčínsku	19
2. Vzdělávání žáků- cizinců.....	21
2. 1. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami	21
2. 2. Vymezení pojmu žák cizinec s odlišným mateřským jazykem	21
2. 3. Vzdělávání dětí-žáků s odlišným mateřským jazykem	24
2. 4. Národnostní složení žáků-cizinců v českých školách.....	25
2. 5. Počty žáků-cizinců na základních školách	25
2. 6. Přijímání žáků-cizinců do školy	26
2. 7. Příjímací pohovor	27
2. 8. Zařazování žáků-cizinců do českých tříd	28
2. 9. Začleňování žáků cizinců do tříd.....	29
3. Systém spolupráce při vzdělávání žáků- cizinců	31
3. 1. Činnost pedagogicko- psychologických poraden (PPP).....	31
3. 2. Zařazování žáků s OMJ do stupňů podpůrných opatření	32
3. 3. Asistent pedagoga	33
3. 4. Výuka češtiny jako cizího jazyka	34
3. 5. Hodnocení výsledků žáků-cizinců.....	34
3. 6. Novela školského zákona	36
3. 7. Organizace zabývající se integrací a vzděláváním cizinců.....	37
3. 7. 1 META.....	37

4. Výzkumné šetření	38
4. 1. Hlavní cíle výzkumu.....	38
4. 2. Stanovené hypotézy výzkumu	38
4. 3. Metodologie výzkumu	38
4. 4. Vyhodnocení dotazníků	39
4. 4. 1. Státní občanství.....	39
4. 4. 2. Výuka cizince	40
4. 4. 3. Inkluze a novela školského zákona.....	44
4. 4. 4. Zvýšení počtu cizinců na školách v okrese Děčín	46
4. 5. Vyhodnocení rozhovorů	50
4. 5. 1 Scénář rozhovoru	50
4. 5. 2. Shrnutí výsledků rozhovorů.....	52
Reflexe.....	54
Závěr	55
Seznam použité literatury	58
Přílohy.....	61

Seznam využitých zkratk

Žák s OMJ	- Žák s odlišným mateřským jazykem
PPP	- Pedagogicko- psychologická poradna
IVP	- Individuální vzdělávací plán
PLPP	- Plán pedagogické podpory
SPC	- Speciálně pedagogické centrum
ŠPZ	- Školská poradenská zařízení
SVP	- Speciální vzdělávací potřeby
META	- Nezisková organizace podporující cizince
MŠMT	- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NÚV	- Národní ústav pro vzdělávání

Úvod

V posledních letech zaznamenáváme v médiích a statistikách příliv cizinců, což by se mělo odrážet i v nárůstu počtu žáků cizinců na českých školách. Nově se v průběhu posledních let seznamujeme s problematikou inkluze ve vzdělávání a s tím souvisí i integrace cizinců do českých škol a společnosti. Důvody, proč se cizinci stěhují do České republiky, jsou různé. Česká republika může cizincům poskytnout lepší životní podmínky a s tím související edukační vývoj pro jejich děti. Není tedy dnes výjimečné setkat se na školách se žáky či studenty s odlišným mateřským jazykem.

Především na základních školách, na kterých jsem také prováděla svůj výzkum prostřednictvím dotazníkového šetření, se můžeme tedy setkat s rodiči žáků, kteří nemají dostatečnou znalost českého jazyka, jsou pracovně vytíženi a nemají dostatek času na komunikaci se školou, což ústí k tomu, že většinou nemají přehled o možnostech, které by pomohly jejich dětem překonat bariéry v rámci vzdělávání.

Proces integrace je velice složitý, dochází při něm ke kolizi v oblasti kultury, jazyka, identifikace osobnosti, norem, tradic, vzdělávacích metod atd. Všechny tyto procesy jsou na sobě závislé, ale mezi nejdůležitější se řadí právě jazyk, protože ten pomáhá při navazování sociálního kontaktu.

Vycházela jsem z daných fakt zakotvených v platném znění školského zákona z roku 2016. Snažila jsem se ověřit si, jak se odrazila novela školského zákona do změn přístupu k žákům s odlišným mateřským jazykem. Opírala jsem se o poznatky Šindelářové, J., Škodové, S., Kostecké, Y., Hájkové, E., a mnoho dalších. Mnoho inspirativních námětů a informací jsem mohla čerpat z práce a zkušeností neziskových organizací zabývajících se integrací cizinců, jako např. META a pod jejím vedením založený internetový portál inkluzivní škola. Ke své práci jsem potřebovala aktuální informace a statistiky, které právě tento portál nabízí. Teoretické poznatky plynoucí z použité literatury jsem srovnávala s praxí a zkušenostmi odborníků jak z řad pedagogických pracovníků, tak zaměstnanců pedagogicko- psychologické poradny.

Přístup k žákům s odlišným mateřským jazykem se v současnosti po přijetí novely školského zákona dne 1. 9. 2016 v mnohém změnil. S účinností novely byla zřetelně posílena poradenská role školy. Základní školy mohou zřizovat tzv. školní

poradenská pracoviště, ve kterých se nachází jak výchovný poradce, tak i mnoho pedagogických odborníků.

Pojetí žáka s OMJ na školách, spolupráce učitelů s žáky a jejich rodiči, spolupráce s různými organizacemi zabývající se vzděláváním žáků-cizinců, jako např. META, nebo spolupráce s pedagogicko- psychologickými poradnami, která je v inkluzivním vzdělávání nepostradatelná, mě inspirovala k tématu mé bakalářské práce.

Ve své práci jsem se zaměřila na region, odkud pocházím, a kde se také uskutečnil projekt Inkluze do škol. Zmapovala jsem současnou problematiku, se kterou se pedagogové setkávají při vzdělávání žáků- cizinců na ZŠ, zjistila jsem počty žáků- cizinců v okrese Děčín a jejich nejčastější státní občanství, spolupráci s rodiči, názory pedagogů a pracovníků PPP.

První část je zpracována na základě studia odborné literatury a objasňuji nejzákladnější terminologii související s cizinci jako např.: migrace, multikulturalismus, integrace aj. V další části se pak zabývám vzděláváním žáků s odlišným mateřským jazykem, poskytuji nástin přijímání těchto žáků do škol a jejich integraci. Práce se dále zabývá spoluprací při vzdělávání žáků- cizinců s pedagogicko- psychologickými poradnami. Dále práce předkládá speciální programy zabývajícími se integrací cizinců, jako např. portál inkluzivní škola a sdružení META. Z praxe odborného pracovníka PPP se opírám o informace týkající se zařazení žáků s odlišným mateřským jazykem do stupňů podpůrných opatření plynoucích z platné vyhlášky a novely školského zákona.

Výzkumná část je zaměřena na zjištění úrovně zkušeností pedagogů s výukou žáka- cizince. Je rozdělena na oblast získávání základních charakteristických dat o žácích- cizincích, na zkoumání připravenosti pedagogů na vzdělávání cizinců a rozbor jejich spolupráce se školskými poradenskými zařízeními. V neposlední řadě zkoumám současné podmínky a metody, které může pedagog při práci s žákem- cizincem využít.

Prostřednictvím ředitelů a koordinátorů inkluze jsem oslovila respondenty z řad učitelů a rozdala jsem vytištěné dotazníky do škol, které jsem měla vytipované a věděla jsem, že na těchto školách se nachází žáci- cizinci. Celkově bylo zpracováno 76 dotazníků. Svůj výzkum jsem se rozhodla podpořit a rozšířit dvěma rozhovory s vybranými pracovníky pedagogicko- psychologické poradny Děčín. V závěru práce se zabývám vyhodnocením dotazníků, rozhovorů a ověřováním stanovených hypotéz.

1. Vymezení základních pojmů vztahujících se k cizincům

1. 2. Migrace

Odkud lidé přicházejí a proč migrují? Jsou jejich důvody migrace opravdu neodkladné? Migrace je jev dlouhodobý a s ohledem na budoucnost můžeme říci, že ho není možné zastavit. Migrace může být za účelem hledání nového domova s dlouhodobým pobytem. *„Lze ji však i vymežit daleko šířeji, jako libovolné přemísťování osob bez ohledu na hranice a to i za účelem pobytu krátkodobého.“* [Konečná 2003: 18]. Migrace je přesněji definována v sociologickém slovníku *„Migrace-těž stěhování- prostorové přemísťování osob přes libovolné hranice (zpravidla administrativní), spojené se změnou místa bydliště na dobu kratší či delší, příp. natrvalo.“* [Petrušek, Vodáková 1996: 627].

Důvody k migraci se liší, nejčastěji se setkáváme s migrací ekonomickou či pracovní. Ekonomická migrace je většinou způsobena vidinou výhod a lepších podmínek, které se v daném státě nabízí, jako např. kvalitní infrastruktura v zemi. Dále je možno se setkat s migrací, která má politický či náboženský podtext. Podstatné je ovšem vidět rozdíl v migraci dobrovolné a nucené, protože právě v tom druhém případě obyvatelé většinou nemají jinou možnost, než odejít. Nucená migrace je nejčastěji způsobena přírodními katastrofami a válečnými konflikty v zemi. Iniciativa samotného státu hraje v migraci důležitou roli, právě od toho se také odvíjí skladba cizinců žijících na území České republiky. Stát určuje pravidla, za kterých zde mohou cizinci pobývat a v rámci různých spoluprací s velkými zaměstnavateli propaguje Českou republiku jako stát, ve kterém si cizinci mohou vydělat slušné peníze. Mnohdy je tato propagace cílená k přilákání určitého typu pracovníků, můžeme tedy zkonstatovat, že nějací cizinci přijíždí do České republiky na pozvání za jasným, určitým cílem. [Radostný et al. 2011: 7].

Od roku 2014 zaznamenává Česká republika nárůst počtu cizinců. Poslední záznamy o počtech říkají, že v České republice žije přes 493 tisíc cizinců, avšak podíl cizinců v ČR (4,3%) patří v Evropě k těm nižším hodnotám. Nejpočetnější skupinu tvoří Ukrajinci (23%), poté Slováci a Vietnamci. [Český statistický úřad, 2016].

Obecně lze říci, že vlna migrace je nasměrována z „chudého jihu“ na „bohatý sever“. Z hlediska České republiky, lze tuto obecnou představu transformovat spíše na migraci obyvatel „z východu na západ“. Příčinou migrace jsou také velké rozdíly

jednotlivých oblastí, mezi které řadíme majetek a bohatství zemí, stabilní ekonomika, ke které se váže životní úroveň zemí a můžeme zde zařadit i politickou aktivitu jednotlivých území. Jak takové výrazné rozdíly vznikly? Příčinu můžeme hledat daleko v historii za dob kolonizace. „*Vnucování evropských společenských norem a kulturních postulátů, mnohde vyhlazování původního obyvatelstva, to jsou jedny z hlavních důvodů nerovnováhy a „krize třetího světa“.* [Konečná 2003: 18].

Existuje však spousta dalších faktorů, které vyhání své obyvatelstvo ven z rodné země. Kromě ekonomických faktorů to může být demografický tlak (vysoký přírůstek obyvatel), který se týká zejména obyvatel Afriky a některých oblastí Asie a dalším faktorem mohou být ekologické pohromy. [Šišková 2001: 19].

Příchod imigrantů se v historii moc českých zemí netýkal, protože nebyly hospodářsky tolik lákavé jako země na západě, a tak spíše pro většinu cizinců sloužily spíš jako tranzitní oblast. Větší příchod migrantů byl zaznamenán po vzniku Československa v roce 1918. Jednalo se o tzv. návratovou migraci, kdy se z Rakouska, Německa a Ruska navraceli Češi a Slováci. Dramatický nárůst můžeme sledovat po roce 1989 a dále zejména po vstupu České republiky do EU, čímž je důkazem zaznamenaný progresivní vývoj počtu cizinců doložený statistickými údaji ČSÚ. [Hájková 2014: 8].

Změny po roce 1989 zaznamenalo i české školství, které muselo reagovat na změny. Zejména na základních a středních školách začala probíhat výuka žáků-cizinců v jazykově smíšeném prostředí. V ojedinělých případech docházelo i k řešení problémů a poskytnutí pomoci žákovi individuální formou studia a to zejména v rámci osvojování si českého jazyka. Počet žáků cizinců měl vzrůstající tendenci a jen minimum učitelů mělo dostatečné informace. [Šindelářová 2008: 9].

Po vstupu do EU bylo v republice zaznamenáno zhruba 254 tisíc cizinců a počty měly i nadále vzrůstající tendenci, k roku 2016 bylo registrováno zhruba 493 tisíc cizinců v České republice a tyto údaje pochopitelně zaznamenávají jen legálně přítomné imigranty. [Český statistický úřad, 2016].

Zaznamenána byla změna migrace, původně především migrace týkající se obyvatel ve středním věku způsobilých k ekonomické činnosti se proměnila na migraci vztahující se na celou rodinu. Zvýšily se tedy i počty dětí, kterými se budou muset zabývat naše mateřské a základní školy. Se vzrůstajícím počtem cizinců s trvalým nebo dlouhodobým pobytem vznikají i problémy zaměřené na jejich vzdělávání. „*Pro*

efektivní jazykovou výchovu je současně třeba sledovat národností složení imigrantů, neboť jazyková typologie napomáhá volbě didaktických postupů uzpůsobených specifiku národnostně a jazykově diferenciovaných skupin cizinců.“ [Hájková 2014: 10-11].

S ohledem na zvyšující se počet žáků-cizinců na českých školách se některá vysokoškolská pracoviště začala zabývat problematikou multietnické komunikace. Jako první na nově vzniklou situaci přílivu cizinců zareagovala PF UJEP v Ústí nad Labem. Na katedře bohemistiky probíhala šetření a výzkumy pod vedením M.Čechové, zaměřené na zvládnutí českého jazyka imigranty. [Šindelářová 2008: 11].

1. 3. Multikulturalismus

Pojem multikulturalismus není jednoznačný, v různých souvislostech je chápán různě a s postupem času se jeho vnímání mění: *„V devadesátých letech si lidé na základě nově vznikajících společenských událostí a trendů uvědomili, že nelze přistupovat ke každému stejným způsobem, ale podle individuálních potřeb vycházejících z etnického původu, náboženství a dalších specifik. Pochopili „odlišnost“ jednotlivce a začali ji přijímat jako jinou plnohodnotnou formu existence člověka.*“ [Šindelářová 2008: 13].

Můžeme říci, že multikulturalismus je takovým pokusem lidstva osvojit si jiné, nové hodnoty. Ideologie, která neklade důraz na to, co mají lidé společné, ale snaží se ocenit to, co je odlišné. Mezi společně uznávané hodnoty multikulturalismu patří tolerance, rozmanitost a v neposlední řadě vzájemné přijímání a splývání kultur. Kořeny myšlenek ke vzniku multikulturalismu lze hledat v poválečné euro-americké kultuře a filozofii, např. v existencialismu. Tento myšlenkový proud vybízí k utvoření jiného přístupu ke sdílení života ve společnosti, nabádá ke svobodě jednotlivce. Všechny pokusy o uznání různorodosti a plurality ve společnosti, které vedou obyvatelstvo k uvědomění si zodpovědnosti za udržení a přežití dalších generací, formuje jednotný systém, který od začátku 20. století nesl označení „multikulturalismu“. [Preissová 2014: 46-47].

V sociologickém slovníku se proces přejímání prvků z jiných kultur a jejich začlenění do vlastní kultury nazývá akulturace. Při procesu akulturace vznikají sociální a kulturní změny z důsledku kontaktu různých kultur. Zástupci rozdílných kultur jsou ve stálém kontaktu, navzájem se ovlivňují a dochází ke změnám v kulturních vzorech jedné nebo obou skupin. Antropologové a sociologové zabývající se jevy akulturace, se zabývali kulturním kontaktem. Pro tento přístup je akulturace chápána jako proces

kulturních změn pod vlivem silnějšího jedince, která může dospět až k úplné asimilaci kultury a jejích hodnot. Dlouhodobá akulturace však může vést také ke splynutí dvou různých kultur a vzniku nového sociokulturního systému. V řadě případů dochází právě k vzájemnému přizpůsobení se a obohacení obou kultur. Tento výsledek je označován jako kulturní pluralismus. [Petrušek, Vodáková 1996: 47-48].

Podle Barkera je multikulturalismus založen na myšlence manifestové tolerance k odlišným kulturám, často se jedná až o oslavu různosti. [Barker 2006: 124].

Vzhledem k vzrůstající migraci obyvatel je potřeba vnímat odlišnosti obyvatel žijících na jednom území. Trend stěhování lidí z méně vyspělých zemí do států s lepším sociálním zázemím a profesním uplatněním se neustále zvyšuje a pokračuje, proto i Česká republika by měla být připravena na situaci, kdy se stane územím, na kterém spolu budou žít a spolupracovat lidé různého původu, odlišné rasy, lidé s rozdílným náboženským vyznáním a obyvatelé s rozdílným způsobem života zastávající různé názory týkající se naplňování hodnot. A proto je zapotřebí se neustále v tomto smyslu vzdělávat a zabývat se odlišností společnosti a lidí v ní žijících, s ohledem na školství, tak máme na mysli multikulturní výchovu a vzdělávání. [Šindelářová, 2008: 13].

Multikulturní výchova a vzdělávání se zformovala ve 20. století jako nově vzniklá disciplína, jejíž hlavním cílem bylo vytvořit stejné vzdělávací příležitosti pro všechny žáky odlišných rasových, etnických či společenských skupin. Za nejvíce důležitý úkol multikulturní výchovy se považuje poskytnutí pomoci žákům k získání znalostí potřebných k zapojení se do demokratické společnosti a schopnost v ní jednat a komunikovat s jedinci různorodých skupin. Je zcela běžné, že pedagogičtí pracovníci nahlíží na multikulturní vzdělávání zcela odlišně či z jiných úhlu, cíl by měl však zůstat stejný a to: „*Přes různá chápání multikulturní výchovy a vzdělávání by se v každém školském zařízení mělo dospět k tomu, aby každý žák dostal stejnou příležitost plně využít svého potenciálu a byl připraven na život v interkulturní společnosti*“. [Šindelářová, 2008: 18-19].

Multikulturní výchova patří mezi výchovně-vzdělávací okruhy potýkající se s největšími problémy. Největším problémem se stává metodická nepřipravenost pedagogů, která snižuje efektivitu výuky. Přijetí výchovy do českého školního systému skrz reformu se nesetkalo s pozitivním ohlasem. „*Reforma byla vytvořena na politickou objednávku a teprve zpětně se do škol zaváděly různé programy, přednášky a projekty*

(převážně s finanční podporou z Evropské unie), jež měly mimo jiné podpořit přijetí školní reformy včetně multikulturního vzdělávání, a to nejen učitelé, ale také širokou veřejností srze žáky a jejich rodiče.“ [Preissova 2014: 104-105].

Multikulturní výchova zajišťuje poznání vlastního kulturního zakotvení a zároveň poskytuje porozumění ostatním kulturám. Rozvíjí smysl pro solidaritu a toleranci, vede ke spravedlnosti a pochopení sociokulturní rozmanitosti. [Šmelová, Souralová, Petrová 2017: 25].

V rámci multikulturní výchovy by se měl pedagog zaměřit na vzdělávací postupy, které se dotýkají a objasňují problémy týkající se rasové či etnické různorodosti, dále téma kulturních odlišností a specifik. Mezi další témata, o kterých je potřeba se žáky diskutovat může patřit rozdíl sociálního statusu, odlišnost pohlaví či zdravotní postižení. [Preissova 2014: 97-98].

Příchod lidí s cizí státní příslušností může u obyvatel vyvolávat obavy o integraci národa. Na cizince je nahlíženo jako na „odlišné lidi“ a někteří lidé své obavy projevují skrz rasismus. Je však nemožné se vyhybat utváření kulturně i etnicky rozdílné společnosti v rámci jednoho státu. Žáci by již od útlého věku měli získávat informace o multikulturní výchově a být učeni toleranci a vzájemnému soužití. *„Součástí takové multikulturní výchovy má být úsilí o rozvoj empatického a tolerantního myšlení žáků na základě jejich sebepoznání, porozumění hodnotám vlastní kultury i skrze mezilidské vztahy, nejen mezi žáky, ale také mezi nimi a jejich učiteli.*“ [Preissova 2014: 106-107].

Jako nový model ve vzdělávání a školství, i u žáků cizinců se promítá dlouho zmiňovaná a připravovaná inkluze. Reaguje také na nárůst migrantů a zvyšující se počet žáků na našich školách. S inkluzí se začala zlepšovat jejich podpora ve vzdělávání a rozšiřovat spektrum jejich speciálních vzdělávacích potřeb.

Právo na vzdělávání pro každé dítě, včetně dětí se speciálními potřebami (mezi které patří i žáci s odlišným mateřským jazykem), ve spádové škole u nás zavedl zákon z roku 2005. Již tedy od tohoto roku mohly školy žádat o peníze na asistenta ze státního rozpočtu, avšak úplně to nefungovalo. Peníze byly školám přidělovány krajem a to velmi skromně. Zbytek peněz se většinou bral z rozpočtu škol a jejich zdrojů. Z tohoto důvodu většina škol o děti s potřebou asistenta nestála.[Rodiče 2018].

Při výzkumné práci jsem zjišťovala, co se ve školách s nástupem dlouho připravované inkluze změnilo. Většina pedagogů se vyjádřila prvotně, že se navýšila hlavně administrativa, to mi potvrdili i pracovníci PPP. Navýšila se práce a příprava pedagogů a museli se naučit více spolupracovat s asistenty ve třídách a koordinátory a výchovnými poradci na školách. Jako přínos považují možnost nákupu nových moderních pomůcek plně financovaných krajem, kterými se mohly třídy nově vybavit. Mám na mysli pomůcky čerpané na ošetřené žáky, kteří prošli šetřením v PPP nebo SPC. K žákům- cizincům se pedagogové vyjadřují, že nezaznamenávají nárůst v počtu žáků, ale všimli si jiného lepšího přístupu, který více pomáhá překonávat bariéry těchto žáků. Žák- cizinec si sáhne v podpůrných opatřeních na kvalitní pomůcky, jako je např. tablet s výukovými programy pro rozvoj českého jazyka a na navýšení počtu hodin českého jazyka i nad rámec výuky. Pro rodiče cizinců je to značná úleva, protože nemusí doučování draze shánět a platit.

1. 4. Integrace a inkluze

K vytváření podmínek vzdělávání žáků s určitou mírou znevýhodnění je několik přístupů a každý z nich má své výhody a zároveň nevýhody. Jednotlivé přístupy se vzájemně prolínají, žádný přístup tedy neexistuje samostatně. Pojmy integrace a inkluze se oba zabývají začleňováním jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami.

Hlavním objektem integrace je samotný jedinec (žák), který má speciální vzdělávací potřeby. Vždy je potřeba individuálně zvážit, jestli je integrace pro dané dítě vhodná. Je nutné brát v úvahu nejen druh a stupeň znevýhodnění, ale i specifika jeho osobnosti, intelektové schopnosti, emoční stabilitu či schopnost sociální přizpůsobivosti. [Šmelová, Suralová, Petrová 2017: 14].

Z pedagogického pohledu se integrace charakterizuje (znovu)zařazením a vzděláváním žáků se speciálními potřebami do běžných tříd na českých školách. Ve školách fungují buď speciální třídy (skupinová integrace), anebo jsou jedinci přiřazeni do kmenových tříd (individuální integrace). Charakteristickým znakem integrace je, že dítě se speciálními vzdělávacími potřebami, je zařazeno do běžné školy po poradě rodičů s odborníky, dítě je tak zapsáno do školy, která je ochotna ho přijmout. Takový žák je nadále sledován a spolupracuje s poradenským zařízením. [Radostný et al. 2011: 13]. Jednoduše řečeno, integrace znamená způsob, jak pomoci nově přichozímu žákovi, aby se ve třídě co nejdříve aklimatizoval a přestal být tím novým, cizím.

[Radostný et al. 2011: 34]. Proces integrace zahrnuje mnoho strategií. Podle Berryho (1997) je důležité, aby souběžně byly rozvíjeny vztahy mezi nově příchozím žákem a zbytkem kolektivu (např. pomocí práci v týmu), a na druhé straně je důležité dávat pozor na to, aby žák neztrácel kontakt se svou původní kulturou, ale aby ji naopak využíval jako zdroj. Z Berryho článku je patrné, že jediný klíč k úspěšné integraci je nepotlačovat a nezapomenout svou vlastní identitu a zároveň udržovat kontakt s kolektivem a okolím, ve kterém se žák pohybuje. [Berry citován in Radostný 2011: 34].

Ze sociologického hlediska se integrace chápe jako tvoření společenské jednotky, a je stavem společnosti, ve kterém jsou všechny prvky spojeny a tvoří celek. Integrovaní jsou např. lidé z cizích kultur do společnosti. [Šubrt a kol. 2007: 128]. Z pohledu sociologie si je skupinová integrace blízká se skupinovou kohezí, protože obě pojetí vyjadřují míru sevřenosti skupiny, její způsobilost k výkonu společných aktivit, které míří ke sdílenému cíli. [Petrušek, Vodáková 1996: 498].

Inkluze je ideální přístup, ke kterému by školství mělo směřovat v rámci transformace a je chápána jako vyšší kvalita integrace. V rámci inkluze je různost žáků vnímána jako normalita. Inkluzivní výuka by měla být podnětná pro každého žáka a měla by korespondovat jeho konkrétním potřebám. [Radostný et al. 2011: 13]. *„Žáci se v rámci inkluzivního edukačního konceptu nedělí na dvě skupiny (tj. na ty, kteří mají speciální potřeby, a ty, kteří je nemají), ale jde tu o jedinou heterogenní skupinu žáků, kteří mají rozličné individuální potřeby.“* [Lechta citován in Radostný 2011: 14].

V sociologii je sociální inkluze chápána jako vyšší stupeň integrace znevýhodněných jedinců do společnosti. [Jandourek 2001: 107].

Cílem inkluze je uspokojit vzdělávací potřeby všech žáků, jak žáků „běžných“, tak těch se speciálními potřebami. Inkluzivní metoda vzdělává všechny žáky dohromady a společným soužitím jsou připravováni na život v heterogenní společnosti, kde se různorodost považuje za běžnou a někdy i inspirující. [Radostný et al. 2011: 14].

Pojem „inkluze“ v pedagogické praxi se poprvé objevil v 90. letech na světové konferenci pod záštitou organizace UNESCO a španělské vlády roku 1994 v Salamance. Rezoluci podepsaly země, které si stanovily cíl týkající se zásadní politické a pedagogické změny ve vývoji inkluzivní pedagogiky, tzv. pedagogiky a školy pro všechny děti. Inkluzivní škola musí nejprve přesně diagnostikovat potřeby jednotlivých žáků a podle toho sestavit program, aby mohla všem žákům dopřát vzdělání, které bude

splňovat jejich individuální potřeby. Smyslem inkluze je také odbourávat sociální bariéry ve společném výchovném prostředí, žáci jsou vychováni pohromadě, spolupracují a vytvářejí mezi sebou kontakt podporující dobré soužití i v dospělosti. [Šmelová, Suralová, Petrová 2017: 23].

Vzdělávací potřeby žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) vychází ze stejných principů jako inkluze jinak znevýhodněných, což znamená, že by měly být taktéž vyrovnávány. Postup zařazování je však odlišný než u ostatních žáků se SVP. Při jejich zařazování nedochází k systémové segregaci, což znamená, že žáci cizinci nejsou automaticky přiřazováni do speciálních škol. Nyní se i žáci se speciálně vzdělávacími potřebami ponechávají v běžné třídě a společně se vyučují. Na pedagogy je kladen větší tlak a náročnost výuky samotné. Když si k těmto žákům přimyslíme ještě vřazení žáků cizince do třídy, vzniká tak pro učitele náročná situace, se kterou se musí náležitě vyrovnat. [Radostný et al. 2011: 15].

1. 5. Inkluze na Děčínsku

Pocházím z Děčína, kam jsem také směřovala průzkum současné situace při vzdělávání žáků- cizinců. V roce 2015 vyhlásilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) výzvu č.02_15_007 Inkluzivní vzdělávání. Magistrát města Děčín výzva zaujala a společně s Odborem rozvoje ve spolupráci s odborem školství a kultury vypracoval projekt Inkluze do škol, který zaznamenal velký úspěch. V projektu se angažují nejen odborníci z oblasti školství, ale také představitelé města. Cílem projektu je zvýšit pro- inkluzivitu na všech zapojených školách do projektu a snažit se pomoci školám vyrovnat se situací, kterou připravila změna školského zákona. Projekt má za úkol nastavit na všech zapojených školách systém, jak pracovat s dětmi, které jsou ohroženy školním neúspěchem. V průběhu roku 2016- 2017 vznikaly na zapojených základních školách školní poradenská pracoviště, která zahrnují mimo výchovného poradce i školního psychologa a nově také koordinátora inkluze. Navíc, každá škola zaměstná dva školní asistenty, kteří budou nápomocni pedagogům, především v prvních ročnících. Všechny školy získaly také metodickou podporu v rámci školení pedagogických pracovníků. Nemalá péče je rovněž věnována i školnímu poradenskému pracovišti s podporou vedení odborného garanta. [Projekt inkluze do škol 2016].

Mezi klíčové aktivity projektu se řadí podpora školních pracovišť, která odstartovala vznikem tzv. „inkluzivního týmu“ na školách. Takový tým se skládá

z pozic: školní psycholog, koordinátor inkluze, metodik prevence a výchovný poradce. Za další podporu se považuje navýšení počtu školních asistentů. Zahájení projektu bylo realizováno od 1. 9. 2016 a po dobu dvou let probíhala školení pedagogických pracovníků, které vedla organizace Člověk v tísni. Podporu pedagogů při zavádění inkluzivního vzdělávání zajišťují vzniklá poradenská pracoviště s inkluzivním týmem.

Termín realizace projektu je o 1. 9. 2016 do 30. 6. 2019, celkové předpokládané náklady činí přes 32 miliónů korun. Poskytovatel dotace je Strukturální fond Evropské unie- Evropský sociální fond a Ministerstvo mládeže a tělovýchovy České republiky. Mezi partnery projektu patří Magistrát města Děčín, všechny základní školy zřizované městem Děčín a Člověk v tísni o.p.s. [Projekt inkluze do škol 2016].

V průzkumu k této bakalářské práci, jsem se v rámci projektu inkluze na základních školách v okrese Děčín mohla zapojit i já sama. Prostřednictvím koordinátorů inkluze jsem mohla nahlédnout do oblastí, kterým je v projektu věnována zvýšená pozornost- žákům se sociálním a kulturním znevýhodněním, tedy i žákům cizincům. Průzkum mi umožnil seznámit se s lidmi, kteří v projektu pracují a projevíli také zájem o mé výsledky šetření. Ochetně spolupracovali, předávali mi své zkušenosti a kontakty na odborníky pro získání informací k ověření stanovených hypotéz. Přínosem bylo samotné zjištění, co inkluze v praxi přináší žákům se SVP, viděla jsem nové pomůcky a seznámila se s mnoha zapálenými lidmi v projektu inkluze. Velké díky tak patří hlavní propagátorce tohoto projektu, ředitelce ZŠ Máchova v Děčíně a koordinátorům na všech ZŠ, kteří se projektu aktivně účastní.

2. Vzdělávání žáků- cizinců

2. 1. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

Pojem žáci se speciálně vzdělávacími potřebami, zahrnuje širší oblast dělení, podle kterých jsou do něho žáci zařazováni. Za jeden z ukazatelů úrovně vzdělávání se považuje způsob zapojení žáků, kteří se různě odlišují od zbytku třídy, do kolektivu. Do našich českých škol dochází nezanedbatelné procento těch, kteří různými způsoby nezapadají a vyžadují speciální podmínky ke vzdělávání. Především se jedná o žáky zdravotně postižené či znevýhodněné, o žáky přicházející z rodin s horším sociálním prostředím a také o žáky cizince, kteří mají odlišný mateřský jazyk, těmto žákům bude v této bakalářské práci věnována pozornost. Na druhé straně můžeme také mluvit o žácích mimořádně nadaných. Žáci se zdravotním postižením či znevýhodněním a **žáci se sociálním znevýhodněním (mezi které patří právě žáci s OMJ)** jsou na základě školské legislativy zařazeni do kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) a pro tyto jedince jsou zákonem nastavena různá podpůrná opatření, která by měla pomoci potřeby vyrovnat. [Radostný et al. 2011: 12].

2. 2. Vymezení pojmu žák cizinec s odlišným mateřským jazykem

Pro žáky přicházející ze zahraničí, kteří většinou neovládají vyučovací jazyk, se v legislativě používá termín žáci cizinci. S rodinami těchto žáků nejdéle spolupracuje sdružení META, které se snaží již několik let prosadit nový termín- **žák s odlišným mateřským jazykem (OMJ)**. Hovoříme tedy o dětech pocházejících ze zahraničí, mohou to být také děti cizinců, které v České republice vyrůstaly, ale doma hovoří jiným jazykem, než je čeština, anebo pod tento termín spadají také děti, které mají české občanství, ale doma používají i jiný než český jazyk, může se jednat o děti s dvojitým občanstvím. Bylo složité pochopit odlišnosti mezi samotnými žáky- cizinci, jak se ještě podrobněji musí zkoumat jejich důvody v nedostatečné znalosti jazyka, jakou roli zde hraje fakt, že mají rodiče cizince, jak dlouho tu žijí a kdo se podílel na výchově a na jejich vývoji jazyka. Nemohu zde opomenout také působení tzv. „českých babiček“, o kterých jsem měla povědomí, a v rámci rozhovoru s pracovníky PPP se mi potvrdilo. Jsou to většinou starší ženy, které pečují o děti zaměstnaných rodičů cizinců. I tyto babičky ovlivňují vývoj jazyka dítěte, záleží na jejich kvalitě mluvního vzoru. [Děti a žáci s OMJ 2017].

Dosud není známý přesný počet žáků, kteří se potýkají s jazykovou bariérou na českých školách. Přesného počtu žáků, kteří se potýkají s jazykovou bariérou na českých školách se nelze dohledat, protože známe pouze statistiku cizinců na školách, kterou si eviduje školní matrika v programech jako např. program bakalář a tyto zpracované údaje o počtech zasílají příslušným městským úřadům. Ve výzkumné práci jsem zjistila, že skutečný počet žáků- cizinců je vyšší než uvádí statistika městského úřadu Děčín. Otázkou jsem se blíže zabývala a situaci jsem více popsala v hypotéze č. 4. Sdružení META se domnívá, že pojem žák s OMJ je vhodnější, než označení cizinec, protože více vystihuje podstatu a to takovou, že hovoříme o dětech, které přicházejí z odlišného jazykového a sociokulturního prostředí. Další důvod je ten, že ne všichni žáci, kteří vyžadují jazykovou podporu a více péče přicházejí ze zahraničí. Je to velice individuální a záleží na mnoha okolnostech působící v jeho vývoji jazyka. Typickým rysem pro děti s OMJ je skutečnost, že vyučovací jazyk (čeština) je pro ně cizím (resp. druhým) jazykem, v rámci jejich vzdělávání jsou tedy v situaci, kdy se zároveň snaží pochopit učivu, ale nejprve musí porozumět novému jazyku. Při práci s žákem však není důležité pojmenování, ale přihlíží se k úplně jiným okolnostem, jako např. jak dobře žák mluví česky, jak se jeho mateřský jazyk liší od češtiny a důležitá okolnost je také věk, ve kterém dítě přišlo do České republiky. Pedagogický pracovník také zjišťuje, jaké má dítě předchozí školní zkušenosti, v jakém systému byl dosavadně vzděláván a hodnocen a v jaké třídě ukončil docházku před příchodem do české školy. [Děti a žáci s OMJ 2017].

Při práci s žákem s OMJ je nutné si uvědomit, že vyučovací jazyk je pro ně cizím jazykem, to znamená, že při hodinách se paralelně snaží naučit se cizí jazyk a zároveň se vzdělává novým věcem a nabývá znalostí. Je důležité chápat skutečnost, že jazyková bariéra velmi ohrožuje jeho školní úspěšnost. Žáci s OMJ, stejně jako čeští spolužáci, řeší potíže spojené s motivací a chutí se učit, schopnostmi a rodinným zázemím. Žáci se musí především naučit česky, ale ve stejnou dobu se potřebují zapojit do výuky, zvládat učivo, socializovat se ve třídě, i s jazykovou bariérou, osvojit si nové kulturní normy a zároveň najít své místo v novém prostředí a kolektivu. Naučit se český jazyk a zapojit se do výuky je nesnadné bez soustavné podpory. Míra úspěchu integrace závisí na mnoha okolnostech a důležitou roli zastupuje také správné a dostačující nastavení vzdělávacího programu. Pokud toto nastavení respektuje potřeby žáků s OMJ, získají větší šanci na úspěch a je to také považováno za základ inkluzivního vzdělávání. [Radostný et al. 2011: 17].

Od počátku 90. let 20. století lze zaznamenat větší zájem po kurzech češtiny pro cizince. Na žádné vysoké škole se nevyučoval obor, který by vzdělával budoucí učitele českého jazyka se zaměřením na výuku cizinců. Zpravidla kurzy pro cizince vedli vystudovaní češtináři, kteří však byli vyškoleni učiteli češtiny jako mateřského jazyka, nikoliv pro výuku češtiny jako cizího jazyka. Často se také stávalo, že kurzy pro cizince vedli Češi bez bohemistického vzdělání, kteří měli zkušenost s kontaktem s cizinci. Na tento nedostatek začali reagovat odborníci a nejprve se pokusili zmapovat etnické menšiny u nás v České republice. Za zpočátku nejúspěšnější se považují zpracované materiály pracovníků katedry bohemistiky Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. [Hájková 2014: 20-24].

Didaktika českého jazyka se zprvu spíše orientovala na dospělého jedince, nyní však se zvyšující se migrací dochází k zaměření se na dítě, tedy žáka-cizince. Je také pravděpodobné, že se tito migranti už mají děti a jedná se o druhou generaci. Na žáky cizince s odlišným mateřským jazykem (OMJ) se myslí čím dál tím více a na pomoc jejich integraci a výuce vznikla nezisková organizace META, o.p.s., společnost pro příležitost mladých migrantů, jejichž cílem je úspěšné začleňování migrantů do společnosti a odstraňování bariér, které tomu brání, což může být např. odlišný jazyk, nedostatek informací anebo sociokulturní rozdíly. Organizace také podporuje pedagogy v jejich vzdělávání, rozšiřuje jejich kompetence pro práci s žáky-cizinci a poskytuje jim aktualizované informace. [Hájková 2014: 20-24].

Tak jako každé prostředí, prochází i české školství proměnami a jednou z nich představuje zvyšující se počet cizinců na českých školách. Důležité je si uvědomit, že do českých škol dochází i děti s jiným mateřským jazykem než je čeština a že se vzdělávají v českém jazyce, který je pro ně cizí. Vzhledem ke stanovené legislativě, musí cizinci ve věku 6-15 let pobývajících na českém území docházet do základní školy, čímž se tedy zvýší počet žáků cizinců na základních školách, což znamená, že mnoho pedagogů čelí a bude čelit otázce, jak vyučovat žáka češtině jako jazyku druhému. [Hájková 2014: 17].

Možnost žáka cizince domluvit se v českém jazyce je velice důležitá nejenom pro jeho vzdělávání. Jazykové bariéry omezuje samotného jedince ve všech oblastech kvalitního života ve společnosti, ve které žijí. Například Kostecká uvádí, že při špatné integraci žáka může dojít až k sociální izolaci. „*Schopnost ovládat jazyk majoritní*

společnosti je jednou z klíčových determinant k úspěchu jedince a významnou podmínkou jeho bezproblémové integrace do dané společnosti. Žáci českých základních škol, jejichž komunikační dovednosti jsou v českém jazyce z jakéhokoliv důvodu omezené, mívají na základních školách problémy, a to nejen v hodinách českého jazyka, ale druhotně i v mnoha dalších předmětech, což může následně významně snížit jejich šance na dosažení dobrého vzdělání.“ [Kostelecká et al. 2013: 7].

V roce 2008 vyšla novela školského zákona (Zákon č.343/2007 Sb.), a podle této novely má na vzdělání právo každé dítě bez ohledu na zemi původu a dokonce i bez ohledu na to, jestli byla prokázána legalita jejich pobytu v České republice. Žáci pobývající v ČR nelegálně mají tedy stejné podmínky pro vzdělávání jako žáci pobývající legálně, ale problém nastává v získávání informací, protože o ilegálně pobývajících cizincích neexistují žádné oficiální statistiky. Naopak žáci-cizinci pobývající legálně na území ČR patří k nejlépe zmapované skupině, protože se o nich vedou statistiky prostřednictvím různých institucí, jako např. -cizineckou policií, Českým statistickým úřadem nebo Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. [Kostelecká et al. 2013: 11-12].

V roce 2016 vyšel v platnost novelizovaný školský zákon 82/2015 Sb., ve kterém se změnil zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání spolu s vyhláškou 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Tato změna přináší důležité změny pro děti, které potřebují podporu při výuce a mezi tyto děti jsou řazeni také žáci s odlišným mateřským jazykem. Zákon s ohledem na tyto žáky vyjmenovává podpůrná opatření (PO). Při mé návštěvě v pedagogicko- psychologické poradně mi bylo vysvětleno, že podpůrná opatření zastupují úpravy ve vzdělávání a školských službách, která odpovídají zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí, anebo jiným životním podmínkám žáka. Děti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením.

2. 3. Vzdělávání dětí-žáků s odlišným mateřským jazykem

K problematice cizinců v rámci vzdělávání je možné se informovat na elektronické adrese www.inkluzivniskola.cz. V současné době dochází do českých škol asi 2% žáků, pro které je český jazyk vyučovaný v základních školách cizí a stává se jejich druhým jazykem. Z dostupných informací není možné přesně určit statistické

údaje o počtu žáků-cizinců na základních školách, přestože většina z nich přichází do škol s malou či nedostatečnou znalostí českého jazyka a potýkají se tak s mnoha problémy ve výuce. Stále častěji se pedagogové na základních školách setkávají s žáky-cizinci, kteří se v České republice narodili a český jazyk ovládají. Dále se vzdělává menší počet žáků, kteří mají české občanství, ale český jazyk pro ně není mateřským. A proto se v současnosti používá termín děti/žáci s odlišným mateřským jazykem, dále jen s OMJ. Ten je podle názoru odborníků adekvátní, protože důvod migrace cizinců může být různý, ale většina dětí cizinců se ve školním prostředí potýká s podobnými problémy, a to hlavně naučit se porozumět českému jazyku a zvládat běžné učivo. [Úvod do tématu 2017].

Vzdělávání migrantů je stanoveno školským zákonem a také mezinárodními úmluvami. Povinná školní docházka platí i pro cizince v případě, že neví, jak dlouho bude na území České republiky pobývat. [Radostný et al. 2011: 10].

2. 4. Národnostní složení žáků-cizinců v českých školách

Národnostní složení imigrantů závisí na politických podmínkách v Evropě i ve světě. Na konci minulého století byla zaznamenána politická emigrace obyvatel z tehdejší Jugoslávie prchající před válečným stavem. Zástupci ekonomické emigrace do České republiky jsou již několik let Ukrajinci, ale třeba i Slováci, tito zástupci přicházejí převážně za prací. V národnostním složení žáků-cizinců se převážně vyskytují Vietnamci, Ukrajinci či Slováci. [Hájková 2014: 58-59].

Dlouhodoběji se mezi cizince řadí Vietnamci, kteří mají svá specifika. Děti s vietnamským státním občanstvím nemívají problém se školou, s českou kulturou se dokázali sžít a český jazyk používají bez problémů jako druhý komunikační jazyk.

2. 5. Počty žáků-cizinců na základních školách

V České republice ve školním roce 2016/2017 se celkově vzdělávalo na všech školách přibližně 83 241 cizinců, z toho na základních školách přibližně 20 237 cizinců. Nárůst počtu cizinců v českých školách není nijak náhlý, avšak od roku 2012 přibýlo na českých základních školách přes 4000 cizinců, což od roku 2002 jejich počet téměř zdvojnásobilo. Všechny uvedené statistiky však uvádějí jen počty žáků se statutem „cizinec“, což nezahrnuje žáky s OMJ, kteří mají nedostatečnou znalost vyučovacího jazyka a potřebují úpravy vzdělávání. V roce 2015 se uskutečnilo šetření České školní inspekce (ČSI), které se zaměřilo na žáky s OMJ. Podle jeho výsledků z celkového počtu

žáků s OMJ může být až 26% žáků na ZŠ, kteří nemají statut cizince, ale mají nedostatečné znalosti vyučovacího jazyka. Oficiální počty žáků potýkající se s tímto problémem na českých školách ovšem nejsou k dispozici. [Počty cizinců na školách 2017].

2. 6. Přijímání žáků-cizinců do školy

Pro přijímání žáků-cizinců je podstatné vycházet z jejich konkrétní situace a jejich dosavadní znalosti českého jazyka. Dále je důležité se zaměřit na další dovednosti a znalosti, zahrnující třeba i jiný cizí jazyk, jejich věk, délku pobytu v České republice, rodinné prostředí apod. Tohle vše je podstatné při rozhodování o postupu jejich začlenění a plánování toho, jak nejefektivněji vyrovnat jejich znevýhodnění. Z dostupných informací na školách jsem zjistila, že ředitelé škol a pedagogové se nemohou shodnout na ročníku, kam nově příchozího žáka vřadí, mnohdy není kapacita volná ve třídě. Učitelé chápou situaci obtížně, přehazují si své kompetence, výuka žáka jim přijde náročná, protože si musí vyhledávat informace a vytvářet specifické přípravy do výuky těchto žáků. Jako problém vnímají i to, že nemají dostatečné informace, hodnocení ze škol v cizině, kde výuka dosud probíhala.

Školský zákon zajišťuje rovný přístup ke vzdělávání, proto mají žáci-cizinci stejná práva a povinnosti jako děti občanů ČR. Žáci-cizinci jsou rozděleni do různých kategorií, konkrétně existují tři základní kategorie cizinců: občané EU, azylanti a žadatelé o azyl a tzv. občané třetích zemí. [Radostný et al. 2011: 18-19].

Při vzdělávání žáků s OMJ se setkáme s různými výklady novely školského zákona (ŠZ). Informace o jejich vzdělávání jsou nejednotné a často i protichůdné. Z tohoto důvodu požádala organizace META o vyjádření k novele ŠZ, týkající se podpory žáků s OMJ, Ministerstvo školství. Základní legislativní rámec se skládá z mezinárodních úmluv podle čl. 10 Ústavy ČR a to konkrétně Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluva o právech dítěte, Úmluva o uprchlících a jiné. Do legislativního rámce patří také Listina základních práv a svobod- evropská legislativa, zákon o pobytu cizinců, zákon o azylu, zákon o dočasné ochraně a v neposlední řadě školský zákon a jeho související zákony a vyhlášky. [Legislativa 2018].

Pro žáky- cizince pocházející z členského státu Evropské unie jsou v jejím rámci zřízeny v každém kraji třídy pro jazykovou přípravu. Ředitel školy, do které se cizinec

přihlásí, kontaktuje zákonného zástupce žáka do týdne po přijetí žáka a vyrozumí ho o možnostech docházky do tříd s jazykovou přípravou. Zákonný zástupce je povinen podat žádost o zařazení dítěte do této třídy. [Školský zákon, § 20, vyhláška č. 48/2005 Sb., §10, 11].

Další skupinou jsou azylanti a žadatelé o azyl, kteří patří mezi málo početnou skupinu cizinců v České republice, ale je možné se ve školách setkat s rodinami, které byly ze země původu vyhnány, anebo byly utlačovány, často z politických či rasových důvodů. „Podle současné legislativy jsou osoby v „postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky“ považovány za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, konkrétně se sociálním znevýhodněním“ [Školský zákon, § 16, odstavec 4].

V situaci přijetí žáka rodičů z tzv. třetích zemí, by měl ředitel školy poskytnout zákonnému zástupci vyrozumění o jeho možnostech. Zpravidla integrace takového žáka a jeho výuka spočívá ve spolupráci školy a rodičů. Úspěšnému začlenění dítěte ze třetích zemí pomůže včasná příprava a před přijetím takového žáka by měl ředitel školy znát odpověď na otázky typu, kdo bude žáka-cizince učit češtinu, zdali na to má škola finance a kapacitu a jestli popřípadě ví, na koho se v nouzi obrátit. [Radostný et al. 2011: 21].

2. 7. Příjímací pohovor

Před zařazením žáka-cizince do třídy by se měl uskutečnit tzv. příjímací pohovor s rodiči žáka (minimálně 3 dny před samotným příchodem žáka do školy) během kterého by škola měla zjistit co nejvíce informací o dítěti, protože tyto informace budou užitečné v rámci jeho začleňování. Na této schůzce by také mělo být rodičům poskytnuto co nejvíce důležitých informací o chodu školy. Dále by si obě zúčastněné strany měly vymezit jasná pravidla, aby se zamezilo zbytečným komplikacím vycházejících z odlišných představ, anebo nedostatku informací. Obě strany by měly být informovány o všem, co je spojené se vzděláváním žáka. Jestliže rodič chce přihlásit své dítě ke školní docházce a přijde do školy bez ohlášení a bez tlumočnicka, je možné si schůzky domluvit až na další den, jeli potřeba se na situaci více připravit.

Škola by měla žákovi připravit soubor informací, které mu pomohou k lepší orientaci ve škole i během vyučování- např. slabé/silné stránky žáka, jak si žák přeje být osloven apod. Rodičům by měly být poskytnuty informace a dokumenty o českém vzdělávacím systému a školství, zejména pokud dítě přichází z kulturně odlišného

prostředí, anebo do České republiky přicestoval teprve nedávno. Důležité informace se předávají rodičům písemně a pokud možno, tak v jejich mateřském jazyce, dále stačí překlad do některého ze světových jazyků. Nakonec je potřeba shrnout rodičům povinnosti žáka a rodiče vůči škole a zmínit, co se od nich očekává, jako např. domácí úkoly, podepisování žákovské knížky atd., které pro cizince nemusí být samozřejmostí. [Radostný et al. 2011: 23-26].

2. 8. Zařazování žáků-cizinců do českých tříd

Zařazení nově příchozího žáka do třídy, která už funguje jako celek a kolektiv je uzavřený, je vždy složitý úkol. O to hůř pokud nový žák nehovoří česky a je pro něj náročné se jazyk naučit, poté se jedná o situaci velice obtížnou pro všechny zúčastněné. Samotný proces včlenění žáka do správného ročníku dle jeho schopností je natolik složitý a zároveň důležitý, že mu je věnována i pozornost v následující kapitole. [Radostný et al. 2011: 32].

Zařazování žáků-cizinců je považováno za velice důležitý moment, protože každý cizinec by měl dostat možnost plně využít svého potenciálu a nesprávným zařazením by tak mohlo dojít k ohrožení jeho potenciálu. Při zařazování žáka se můžeme setkat s mnoha překážkami, např. věk žáka, motivace ke vzdělání, délka pobytu v České republice, znalost jazyka anebo spolupráce a podpora rodiny. Jedním z nejdůležitějších faktorů je právě věk a poté jazyk, nejrychleji a nejlépe si češtinu osvojují děti v předškolním věku. Děti v předškolním a mladším školním věku nemají velký problém s přechodem do komunikace v českém jazyce a dokáží se během krátké doby přizpůsobit okolí a ztrácejí komunikační bariéry, které jím brání v začleňování se v kolektivu. [Šindelářová 2008: 31].

Žák s odlišným mateřským jazykem je do české třídy zařazován podle věku a také podle vědomostí, s ohledem dorozumět se a na znalosti českého jazyka. Cizinec se zpravidla zařazuje maximálně o třídu níž, nedoporučuje se zařazovat žáka do výrazně nižšího ročníku, i když nemá dostatečné znalosti. Zařazení dítěte o více tříd níže by mohlo dojít k nebezpečí sociální bariéry, vzhledem k velkému věkovému rozdílu žáků. Proces může být také ovlivněn přáním rodičů žáka-cizince.

Je důležité dát pozor na to, aby se v jedné třídě nesešlo více jak 5 cizinců, jelikož výuka s nimi je náročnější než výuka v běžné české třídě. Při větším počtu cizinců pedagog nezvládá odvádět svou práci kvalitně, což je na škodu jak českým žákům, tak

i cizincům. Je doporučeno do jedné třídy zařadit jednoho, maximálně dva cizince. Při větším počtu cizinců hrozí uzavření skupinky cizinců mezi sebou, což brání integraci s ostatními, protože si budou jako skupina stačit a nebudou mít potřebu komunikovat a navazovat kontakt s ostatními žáky. [Hájková 2014: 63].

Vytvoření jazykové bariéry se může prohloubit až k izolaci žáka od třídy a pobyt cizince ve třídě bude doprovázen pocitem frustrace z izolace, celá situace může vyústit až k pasivitě, nebo naopak k dominantnímu až agresivnímu chování žáka-cizince. [Radostný et al. 2011: 27].

2. 9. Začleňování žáků cizinců do tříd

Pojem žák-cizinec vychází z právního postavení žáků a jejich rodičů, kteří jsou cizinci. Můžeme se ovšem také setkat se žákem, který pochází ze smíšeného manželství, či s případem, kdy rodiče žáka cizince již získali občanství v České republice, v takovém případě se de facto nejedná o cizince. Z pohledu pedagogů je však zásadnější fakt, že daný žák nerozumí a nemluví česky. Jeho odlišnost a neporozumění svým spolužákům ve třídě je více limitující než skutečnost, že je cizinec. [Radostný et al. 2011: 11].

Vstup nového žáka do neznámé třídy mezi kolektiv, který ho nezná, vyvolá vždy velký pocit nejistoty. Tento pocit je více umocněný faktem, že žák je cizinec a nerozumí česky. Novou situaci prožívají všichni zúčastnění - žák, učitel i spolužáci. Je doporučeno nebránit se této nejistotě, může totiž pomoci v konkrétních situacích. Pedagog může ve třídě pokládat otázky, které povedou k uvolnění situace-jako např. co by pomohlo novému žákovi se začlenit atd. Žák sám může sdělit pár informací o sobě, odkud přijel, kde by rád seděl apod. [Radostný et al. 2011: 32].

Přítomnost žáka-cizince ve třídě na české škole, která je převážně zastoupena dětmi českého státního příslušenství s sebou přináší některé výhody, ale i nevýhody. Cizinec ve své třídě umožňuje poznání jiné kultury, čímž zároveň vyvolává pocit uvědomění dětí si svou vlastní kulturu tím, že jí porovnávají s tou odlišnou. Zároveň si děti již v útlém věku setkávají s multikulturním prostředím a fakt, že český žák přichází do styku s cizincem každý den, působí jako prevence předsudků vůči cizincům. Na druhé straně přítomnost žáka-cizince může ve třídním kolektivu přinést i negativní názory a projevy týkající se xenofobie a diskriminace, které může vést až k šikaně. Z tohoto důvodu je velmi důležitá příprava učitele na práci a výuku cizince, pedagog musí ve třídě připravit příznivé podmínky pro přijetí cizince, např. před příchodem žáka-

cizince do kolektivu obeznámí spolužáky s možnými odlišnostmi v chování a projevu nově příchozího spolužáka a zároveň v nich probouzí smysl pro toleranci. Pedagogický pracovník může také s žáky prodiskutovat případné zažití stereotypy a předsudky s cizinci spjaté. Je také důležité žákům nastínit situaci nově příchozího jedince, přiblížit jim situaci, jak by se oni sami cítili. Vysvětlit jim, že nově příchozí spolužák přichází z jazykově a socio-kulturně odlišného prostředí.

Pedagogové na školách základních i středních by měli být připraveni na to, že při výuce žáka-cizince se setkají s mnoha rozdíly, k nimž je třeba přihlížet a neopomíjet je. Uvědomění si odlišností pomůže vyučujícímu pochopit situaci a případné obtíže. Učitel by měl mít alespoň minimum znalostí o sociokulturním prostředí země, odkud cizinec pochází. [Šindelářová 2008: 28-30].

Snahou pedagoga by mělo být co nejrychleji začlenit žáka-cizince do kolektivu, aby zabránil případné sociální izolaci. Je doporučeno cizince ve třídě neposazovat vedle sebe a také žáka neodsunovat do zadních lavic. Je nutné cizince stále zapojovat do výuky a dění ve třídě, proto je nutné, aby se pedagog během hodin obracel na cizince s adekvátními dotazy. V rámci začlenění žáka do nového kolektivu je doporučeno mu nabídnout účast na mimoškolních aktivitách, jako jsou sportovní kroužky či jiné činnosti, při kterých se cizinec setká s ostatními žáky a dokáže se v začátcích seznámit i bez znalosti českého jazyka. [Šindelářová 2008: 33].

Postupné osvojování češtiny žákem-cizincem prochází mnoha fázemi, jako např. fyzické jednání, mimika, jednoduché věty apod. Zpravidla se cizinec poprvé začleňuje do třídy fyzickým jednáním. Napodobuje jednání ostatních- jde k tabuli, řadí se do dvojic apod. S postupem času odpozoruje určité situace a mimiku začne doprovázet drobnými slovy nebo krátkými slovními spojeními. Dále se dostává do styku s tvary písmen a začíná jej pomalu psát. Dalším krokem porozumění českému jazyku jsou drobné rozhovory s učitelem či spolužáky.[Hájková 2014: 87-88].

Jedna důležitá věc na závěr, je více než žádoucí oslovovat žáka- cizince tak, jak si on přeje a jak je na to zvyklý. Fakt, že známe jeho jméno, vyvolá v dítěti pocit, že známe i jeho samotného. Učitelé mívají největší problém většinou s výslovností jmen vietnamských, čínských apod. V tomto případě je možné se zeptat, jak bychom měli dítě oslovovat, avšak je lepší si tuto informaci zjistit od rodičů, protože dítě by mohlo odsouhlasit všechno. [Gjurová 2011: 15].

3. Systém spolupráce při vzdělávání žáků- cizinců

3. 1. Činnost pedagogicko- psychologických poraden (PPP)

Služby poradenství jsou ve školství poskytovány dětem, žákům, rodičům a pedagogickým pracovníkům prostřednictvím pedagogicko- psychologických poraden, speciálně pedagogických center, středisek výchovné péče a v prostředí škol tuto službu zastávají tzv. školní poradenská pracoviště. Standardní školské a školní poradenské služby jsou zdarma. Stanoviska poraden jsou zásadní při zařazování dětí do škol a pro sestavení individuálního vzdělávacího plánu v běžné základní škole. Poradny vypracovávají odborné posudky a návrhy podpůrných opatření. Služby v poradnách vykonávají psychologové, speciální pedagogové a sociální pracovníci, kteří svou činnost vykonávají především ambulantně, ale také formou návštěv poraden ve školách a jiných školských zařízeních. [Mikulková, Šrahůlková. 2014: 15-20].

Pro podporu vzdělávání žáků a studentů slouží školská poradenská zařízení (dále ŠPZ), mezi která patří speciálně pedagogická centra a také pedagogicko- psychologické poradny (dále jen PPP). Tato zařízení navrhuji podpůrná opatření a poskytují doplňující služby v rámci individuálních podmínek pro vzdělávání každého žáka či studenta, který má potřebu specifických podmínek pro jeho vývoj a studium. Práci PPP můžeme rozdělit na činnost diagnostickou, intervenční a konzultační. První forma diagnostická je jedna z klíčových aktivit PPP, protože právě diagnostika žáka poskytuje celkovou charakteristiku a důležité informace o aktuálním stavu jedince, zjišťuje jeho kognitivní a percepční schopnosti a umožňuje náhled jeho duševních procesů. Po vytvoření komplexní diagnostiky lze navrhnout opatření pro odbornou činnost, které mohou pomoci vyrovnat znevýhodnění žáků.

Intervenční činnost je rozdělena na dvě oblasti. Zaprvé může probíhat skrze poskytnutí zpětné vazby k psychologickému a speciálně pedagogickému vyšetření žáka, anebo probíhá v rámci konzultace, která je spíše zaměřena na osobnostní problémy a vztahy žáka, popř. jeho rodiny. Pro šetření a práci v poradenském zařízení pracovník využívá dva základní nástroje. Jako první nástroj se využívá rozhovor, který slouží k definování a specifikaci problému a sběru upřesňujících dat. Prostřednictvím rozhovoru jsou sdělovány potřebné informace žákovi a jeho rodině a také poskytnuta řešení problému.

Jako další jsou testové nástroje, které slouží k zachycení aktuálního stavu a porovnání získaných dat, buď s předchozím šetřením, anebo s referenční skupinou, tzv. normou. Každý test by měl být na této normě standardizován pomocí standardizačního vzorku, který je vytvořen tak, aby odpovídal vyskytujícím se jevům v dané společnosti, jako např. vzdělání rodičů, pohlaví, atd. V případě žáka-cizince je celé šetření a získávání potřebných informací ztíženo kulturní a zejména jazykovou bariérou. Pracovník v poradenském zařízení je omezen při porovnávání získaných dat s referenční skupinou, ztížen je průběh samotného testu a v neposlední řadě i závěrečná intervence s rodinou a projednávání problému. [Národní ústav pro vzdělávání (NÚV), 2014].

3. 2. Zařazování žáků s OMJ do stupňů podpůrných opatření

V září 2016 vešla v platnost novelizace školského zákona 82/2015 Sb., kde se s vyhláškou 27/2016 Sb. změnil zákon o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Tento fakt přináší významné změny a poskytnutí podpory při výuce pro žáky, mezi které také patří děti s OMJ. Zákon stanovuje podpůrná opatření (dále jen PO), která jsou doporučována ŠPZ. Konkrétně se jedná o 5 stupňů podpůrných opatření. Avšak k dané problematice žáků s OMJ se váže nejčastěji specifikace stupně podpory 1., 2. a 3. U prvního stupně se jedná o mírné obtíže žáka, PO stanoví škola, a pokud po nějaké době nedostačuje, doporučí rodičům návštěvu PPP a tam se nastaví vyšší stupeň PO. Zařazování do stupňů, dle jazykové úrovně probíhá v souladu s tím, na co žáci mohou uplatňovat ve výuce nárok.

První stupeň PO slouží převážně pro žáky s pokročilou úrovní vyučovacího jazyka, kteří potřebují podporu pro další rozvoj jazyka, např. v rámci domácí přípravy či drobného upravení školní výuky. Žáci pracují dle plánu PLPP, který vypracovává škola. Do prvního stupně není potřeba vyšetření v PPP, pokud první stupeň postačuje.

Druhý stupeň PO již vyžaduje ošetření v PPP a je stanoven po komplexním vyšetření, kde se stává podkladem také vyhodnocení PLPP. Pokud cíle nedošly k naplnění a PLPP již nepostačuje, tak PPP přidělí druhý stupeň PO, který je určen pro žáky s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka (úroveň češtiny B1-B2), kteří vyžadují individuální přístup pro vzdělávání, jsou nutné úpravy v organizaci a metodách výuky. Doporučují se speciální vzdělávací a didaktické pomůcky jako jsou učebnice češtiny pro cizince, obrázkové slovníky a speciální hodiny na práci s žákem zaměřené na

podporu češtiny jako druhého jazyka. Pokud ani tento stupeň nepostačuje, je žákovi přiřazen třetí stupeň PO.

Ve třetím stupni PO (úroveň češtiny A0-A2) žáci vyžadují znatelné úpravy v metodách týkající se práce s žákem. Plán zahrnuje úpravy v práci s učivem, změnu podmínek školní práce a domácí přípravy, mají také nárok na speciální pomůcky a učebnice. Dále je navýšení v počtu hodin výuky českého jazyka, poskytováno 3 hod. týdně pedagogické intervence se zaměřením na podporu českého jazyka.

Žáci s OMJ s potřebou jazykové podpory získávají především druhý a třetí stupeň podpory a v obou případech je nutné doporučení školského poradenského zařízení. Mnoho rodičů není seznámeno s tím, že na jejich žádost proběhne vyšetření v ŠPZ, které stanoví stupně podpůrných opatření. [Novela ŠZ 2017].

3. 3. Asistent pedagoga

Poskytnutí asistenta pedagoga je vyrovnávacím a podpůrným opatřením, který poskytuje žákům a studentům se speciálními vzdělávacími potřebami efektivní pomoc s cílem zvýšit jejich studijní úspěšnost, a mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami se řadí také cizinci: *„Do skupiny žáků, kteří mají ze zákona nárok na vyrovnávací opatření v podobě asistenta pedagoga, patří i žáci se sociálním znevýhodněním, konkrétně azylanti nebo žadatelé o mezinárodní ochranu“* [§ 16 školského zákona].

Asistent pedagoga je pedagogický pracovník, který je přidělen pouze do třídy, kde se vzdělává žák se specifickými vzdělávacími potřebami, takovýto asistent byl přidělen školním poradenským zařízením. Jeho úkolem je věnovat se žákovi nebo i více žákům, kteří ho potřebují, ale i asistovat učitelům v jeho činnostech.

Náplň práce asistenta ve třídě přesně stanoví ředitel školy, který náplň přesně zacílí na vzdělávání žáků s OMJ a na požadavky pedagogického sboru. Práce asistenta může být tedy různorodá podle potřeb školy a žáků. Asistence může probíhat skrz plánování a vytváření příprav na hodiny spolu s pedagogem, asistent pomáhá připravit plán na ty části hodiny, kdy nebude možné pro cizince porozumět a zapojit se v činnosti ke spolužákům. Během hodiny asistent sedí vedle žáka- cizince a pomáhá mu se orientovat, popř. mu osvětluje to, co žák nepochopil. Dále může také probíhat individuální doučování žáka, u nově příchozích cizinců toto doučování probíhá v dopoledních hodinách místo některých předmětů, aby si žák co nejrychleji osvojil

základní slovní zásobu. Doučování v odpoledních hodinách je spíše zaměřeno na plnění domácích úkolů a příprav na další den. Kompetence pedagoga může být dále rozšířena na spolupráci při tvorbě vyrovnávacích plánů, které pomáhají usnadnit adaptaci žáka na podmínky školy a slouží k usnadnění překonávání nových situací a zvyknutí si na nové prostředí. [Radostný et al. 2011: 50-51].

3. 4. Výuka češtiny jako cizího jazyka

Je-li poskytnuta žákovi s OMJ speciální výuka českého jazyka jako jazyka cizího, poskytuje mu to lepší možnost se zorientovat a rychleji se zapojit do kolektivu v českém prostředí. Výuka ale vyžaduje specifický přístup, protože podobně jako nabývání znalostí nového jazyka je to dlouhodobý proces a musíme počítat s pomalým postupem a vývojem. Výuka českého jazyka jako cizího je zcela odlišná od výuky češtiny jako mateřského jazyka. Čeština je velmi bohatý jazyk plný jazykových zákonitostí a metafor, proto nemůžeme předpokládat, že si žák s OMJ tyto zákonitosti a samotnou strukturu češtiny osvojí za krátký čas.

Čeština pro cizince je samotná disciplína, která vyžaduje, aby na ní člověk nahlížel úplně z jiného úhlu, než je zvyklý. Pedagog nemůže cizince vyučovat češtinu stejně, jako ji vyučuje ostatním žákům- rodilým mluvčím. Výuka není snadná a vyžaduje mnoho času a trpělivosti. Jak při studiu jakéhokoliv nového jazyka, si musíme uvědomit, které věci je potřeba žáky naučit nejdříve a vytvořit ve výuce určitý systém. Vybíráme témata z praktického hlediska se zaměřením na to, s čím se žáci setkávají nejčastěji a co budou nejvíce potřebovat. Na začátek je tedy vhodné řadit témata jako škola, obchod, nemocnice, jídlo, orientace ve městě, protože taková témata bude žák potřebovat k socializaci a orientaci v novém prostředí. V každém případě propojujeme mluvený projev s porozuměním situace a gramatiku. V začátcích bude pro žáky důležitý situaci porozumět a nemusí nutně trénovat, jak se co říká. V neposlední řadě je vhodné žáka naučit klasické fráze ke konverzaci, které mu jistě pomohou sdělit svému okolí, co potřebuje. [Radostný et al. 2011: 53-59].

3. 5. Hodnocení výsledků žáků-cizinců

Není tajemstvím, že každý žák pracuje lépe, když je motivován. U žáka-cizince musíme však ještě přihlídnout k faktu, že potřebuje navíc motivaci k osvojení jazyka majoritní společnosti a k tomu potřebuje podporu okolí, alespoň tedy podporu pedagoga. Ze zkušenosti je známo, že žáci mladšího věku na 1. stupni základní školy bývají

tolerantnější a zpravidla svým spolužákům cizincům pomáhají a podporují je. Avšak veškeré úsilí žáka i okolí ve škole může ztroskotat na bodě, že žák-cizinec není dostatečně motivován a podporován doma. [Hájková 2014: 101].

Při hodnocení výsledků žáka-cizince se využívá taktéž klasifikace známkou anebo slovního hodnocení. „*Při hodnocení žáků cizinců se přihlíží k úrovni zvládnutí českého jazyka, jeho případné nedostatečné zvládnutí není při hodnocení věcné znalosti v ostatních předmětech posuzováno. V předmětu český jazyk a literatura je doporučena úleva v hodnocení tři po sobě jdoucí pololetí po zahájení žákovy docházky do školy v České republice.*“ [Hájková 2014: 97].

Je třeba si uvědomit, že žák, který nerozumí vyučovacím jazyku, není schopen vykonávat stejné úkoly v rámci výuky jako běžný žák. V jeho možnostech není schopen zvládnout obsahovou náplň učiva podle vzdělávacího programu pro konkrétní ročník. Je tedy k věci takovému žákovi vytvořit individuální vzdělávací plán, který nazveme vyrovnávacím plánem, pomocí jehož se budou vyrovnávat aktuální vzdělávací potřeby. [Radostný et al. 2011: 40-45].

V současné době s novelou ŠZ a Vyhláškou 27/2016 Sb. se vytrácí dříve užívaný pojem vyrovnávací plán a nazývá se Plán pedagogické podpory (dále jen PLPP) a nastavuje ho škola v prvním stupni podpůrných opatření (PO), nebo Individuální plán (IVP), který škola sestaví na doporučení ŠZ od druhého stupně PO. Za největší změnu, kterou novela přinesla je fakt, že žák, který nerozumí vyučovacím jazyku je považován za žáka, který potřebuje podpůrná opatření ve druhém až třetím stupni. Rodičům je školou doporučena návštěva školského poradenského zařízení (ŠPZ) a to na základě vyšetření žáka a zhodnocení jeho vzdělávacích potřeb vytvoří zprávu o příslušném stupni podpory. IVP bývá jedním z podpůrných nástrojů doporučovaných ŠPZ. [Plány podpory 2017].

Při výzkumné práci jsem zkontaktovala se zdejším poradenským zařízením v Děčíně se zaměstnanci- psychology a speciálními pedagogy. Nejdříve jsem byla seznámena s pracovištěm, poté s jejich náplní práce a to prakticky i teoreticky. Konkrétně s PLPP, který je zakotven ve vyhlášce č. 27/ 2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Jsou zde definována podpůrná opatření, mezi která patří i plán pedagogické podpory (PLPP). V poradně mi vysvětlili, že tento plán slouží jako podklad k samotnému šetření, nejdříve podle něj žák ve škole

pracuje po určitou dobu, po třech měsících od zahájení se vyhodnotí jeho funkčnost a pokud žákovi nepostačuje, doporučí se mu šetření v PPP, kam žák i s tímto plánem přichází. Po vyšetření odborníkem se žák přeřazuje do 2. nebo 3. stupně, kde se doporučuje také zpracování IVP. PLPP nepředepisuje vyhláška a záleží pouze na škole, jakou formu i obsah bude PLPP mít. Zpracovává ho škola na základě potřeb k úpravám pro vzdělávání žáka. Obsahuje podrobný popis potíží žáka, stanoví si cíle, kterých by mělo být dosaženo. Na tvorbě plánu se podílí třídní učitel, další vyučující ve třídě, koordinátor inkluze, který je kompetentní ke komunikaci mezi školou a PPP pracovištěm. Jak již bylo výše zmiňováno pokud PLPP již ke kompenzaci žákových obtíží nepostačuje, bývá doporučeno zákonným zástupcům komplexní pedagogicko-psychologické vyšetření ve školském poradenském zařízení.

3. 6. Novela školského zákona

Od září roku 2016 se s novým inkluzivním přístupem a s novelou školského zákona v mnohém změnil §16 - Podpora vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. V novém znění se ustoupilo od klasifikace žáků do různých kategorií podle „postižení či znevýhodnění“. V novém znění ustoupilo od staré klasifikace, změnila se terminologie, rozdělování žáků do různých kategorií podle „znevýhodnění“. Nově se děti klasifikují dle potřeby podpory. *„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření.“* **Také nově mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami patří i děti bez dostatečné znalosti vyučovacího jazyka.** Takovým žákům se nově nastavují podpůrná opatření dle vyhlášky 27/2016 Sb., které jsem již podrobněji popsala výše. Škola se stává tím, kdo je povinen poskytnout zákonným zástupcům informaci o možnosti nově nastavené podpory. Účast rodičů je v novém systému velmi důležitá, protože nastavení podpůrných opatření probíhá na základě doporučení školského poradenského zařízení (ŠPZ) a to jedině po projednání se zákonným zástupcem. [Cizinci- žáci se SVP 2017].

V současné době se právě žáky- cizinci zaobírá několik neziskových organizací, které se zaobírají poskytováním opory a služeb těmto žákům. Jedna z nejznámějších a nejrozšířenějších je organizace META.

3. 7. Organizace zabývající se integrací a vzděláváním cizinců

Integraci cizinců se dlouhodobě věnují neziskové organizace, které mají svá působišťe rozprostřené v okresních městech. Jedna z nich působící pro rodiny cizinců je „Poradna pro integraci rodin cizinců a imigrantů“. V kraji odkud pocházím, je jednou z nejbližších organizací např. „Poradna pro integraci“ v Ústí nad Labem. Pomáhá cizincům hned po příjezdu do České republiky, vyřizuje s nimi potřebnou agendu týkající se pobytu, zajišťuje bezplatné překladatele. Také pořádá kurzy českého jazyka a komunikuje se školami. Další organizací rozsáhlejšího charakteru je organizace META. [Poradna pro integraci 2018].

3. 7. 1 META

Tato nezisková organizace podporuje cizince již od roku 2004, META, o.p.s. podporuje cizince ve vzdělávání a pracovní integraci. *„Posláním společnosti META je aktivně přispívat k nastavování a zkvalitňování podmínek podporujících rovné příležitosti migrantů, a to především v oblasti vzdělávání, které je jednou z podmínek úspěšného začleňování se do společnosti.“* Současně také poskytuje podporu školám a jejím pedagogům, pokud potřebují pomoci vyřešit situaci týkající se žáků s OMJ. Pořádá akreditované semináře, a poskytuje školám dlouhodobou podporu při zavádění učebních postupů. META se snaží podílet na vytváření vzdělávacího systému, poskytuje vhodné pomůcky a materiály do výuky a cenná doporučení. Tento materiál pomáhá učitelům se samotnou přípravou do výuky a vede ke správnému zařazování a hodnocení žáků- cizinců. Je to přehledný a ucelený systém, který je nápomocný žákům s OMJ a reflektuje jejich potřeby na rozvíjení jejich potenciálu.

Sdružení META pomáhá v přístupu ke vzdělání či práci osobám, kteří se potýkají s určitými překážkami, jako např. jazyková bariéra, neznalost prostředí a úředních postupů. Z tohoto důvodu sdružení poskytuje jazykové kurzy a i díky dobrovolníkům pomáhá s doučováním a vzděláváním cizincům, kteří potřebují jazykovou přípravu. Odborníci tyto stránky neustále aktualizují. V neposlední řadě se META snaží o vytvoření kladných vztahů a porozumění mezi cizinci, rodiči žáků- cizinců, školami a většinovou společností. Pro dostupnost jejich materiálů a informací META vytvořila informační metodický portál www.inkluzivniskola.cz.

Posláním sdružení META je postupně zvyšovat informace o migraci pro veřejnost a vytvářet příležitosti pro migranty k začlenění do společnosti. [META- Kdo jsme 2017].

4. Výzkumné šetření

V této části práce se zaměřuji na vyhodnocení získaných dat z dotazníkového šetření a uskutečněných rozhovorů. Struktura se odvíjí od položených dílčích výzkumných otázek, na něž jsem hledala odpovědi.

4. 1. Hlavní cíle výzkumu

Cílem práce je zjištění struktury žáků-cizinců (jejich počet, státní občanství) a zmapování současných podmínek vzdělávání cizinců nejen na děčínských školách. Dalším cílem je poznat spolupráci s pedagogicko- psychologickými poradnami a možnosti podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Posledním cílem je zjistit reálnou situaci očima pedagogů na základních školách, jaké mají pro výuku se žáky- cizinci možnosti a jaký názor mají na probíhající inkluzi ve vzdělávání.

Na základě vytyčených cílů jsem si zvolila **hlavní výzkumnou otázku** a ta zní: *Jaká je statistika a současná situace vzdělávání žáků-cizinců na základních školách v okrese Děčín?*

4. 2. Stanovené hypotézy výzkumu

Z dosavadního stavu bádání vyplývají následující **hypotézy**:

1. Domnívám se, že na základních školách v okrese Děčín je nejvíce žáků- cizinců s vietnamským státním občanstvím.
2. Výuka žáka- cizince je pro pedagogy náročná, často na ní nejsou připraveni a mají nedostatek výukových materiálů a pomůcek.
3. Inkluze a novela školského zákona 9/2016 zlepšila podmínky pro vzdělávání žáků-cizinců a zkvalitnily se služby spolupráce.
4. Domnívám se, že s přílivem cizinců do České republiky se zvýšil i počet cizinců na základních školách v okrese Děčín.

4. 3. Metodologie výzkumu

Pro práci jsem si zprvu zvolila kvantitativní metodu sběru dat prostřednictvím dotazníků, které jsem rozdala na základních školách v okrese Děčín mezi učitele, kteří mají zkušenost s výukou žáka cizince ve svých třídách. Na Děčínsku jsem oslovila 17

základních škol, ale své dotazníky jsem rozdala pouze do těch škol, kde mají žáky- cizince. Do škol jsem zaslala průvodní dopis s osobní žádostí pro ředitele a na některých školách jsem měla i pověřenou osobu, která mé dotazníky dále zprostředkovávala. Získala jsem také mnoho praktických rad a doporučení, které jsem využila ke zpracování informací. V rámci dotazníkového šetření jsem narazila na pár zajímavých poznatků, které jsem se dále rozhodla prozkoumat v rámci polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky pedagogicko- psychologické poradny.

4. 4. Vyhodnocení dotazníků

Z celkového počtu dotazovaných pedagogů bylo přes 84% žen a jen necelých 16% mužů, potřebná výzkumné data jsem získala z deseti základních škol v okrese Děčín.

4. 4. 1. Státní občanství

H1: „*Domnívám se, že na základních školách v okrese Děčín je nejvíce žáků- cizinců s vietnamským státním občanstvím.*“

Ve svém dotazníku jsem učitelům na ZŠ položila otázku: „Jaké je státní občanství žáků- cizinců?“ V odpovědi byla možnost zakroužkovat více odpovědí a požádala jsem také o připsání počtu žáků k danému státnímu občanství. Z celkového počtu 76 dotazníků jsem získala tyto data.

Tabulka č. 1: Státní občanství žáků- cizinců na ZŠ v okrese Děčín

Státní občanství:	Počet:
Vietnam	64
Ukrajina	21
Rusko	7
Bělorusko	5
Slovensko	3
Čína	2
Turecko	1
CELKEM:	103

Zdroj: Vlastní výzkum

Na dotazovaných deseti základních školách je nejvíce žáků- cizinců s vietnamským státním občanstvím. U této skupiny cizinců je však těžké počet přesně

určit, protože mnoho žáků původem z Vietnamu se už v České republice narodili, nemají tudíž problém s vyučovacím jazykem, nenárokují si speciální vzdělávací potřeby, a proto je učitelé nepovažují za „žáky- cizince“. Vietnamská komunita se vyznačuje tendencí k trvalému usazení, trvalý pobyt získává každým rokem stále více Vietnamců. Pro Vietnamce jsou stále nejoblíbenější pohraniční okresy, především s Německem, i proto si můžeme vysvětlit nejvyšší počet dětí s vietnamským občanstvím na Děčínsku. Stejně tak se za cizince nepovažují žáci se slovenským státním občanstvím, kteří své občanství mají po rodičích, ale ve školách nemají problém s integrací a česky rozumí.

Druhou nejpočetnější skupinou byli žáci s ukrajinským státním občanstvím. Lidé z Ukrajiny do České republiky migrují především s cílem najít si lepší pracovní uplatnění s tendencí spíše krátkodobé migrace, mají tedy menší podíl dětí na českém území. V možnostech odpovědí byla i možnost připsat jiné státní občanství, v této odpovědi se nejčastěji objevovalo Bělorusko.

Výsledky dovolují přiklonit se ve **prospěch platnosti hypotézy**.

4. 4. 2. Výuka cizince

H2: „Výuka žáka- cizince je pro pedagogy náročná, často na ní nejsou připraveni a mají nedostatek výukových materiálů a pomůcek.“

Pro tuto hypotézu jsem v dotazníku položila více otázek s ní související. Jedna z nejzásadnějších otázek byla: „Cítíte se připraven/a na výuku žáka- cizince?“. Respondent měl možnost tří odpovědí: nejsem připraven, jsem připraven a jsem připraven částečně. Přes 70% respondentů si svými zkušenostmi nejsou jisti a vybrali odpověď „částečně“. Učitelé více volili odpověď „nejsem připraven“ a to v 16%. Pouze více jak 10% respondentů se cítí být připraveno na výuku žáka- cizince.

Graf č. 1 Připravenost učitele na výuku žáka- cizince

Zdroj: Vlastní výzkum

Očekávala jsem, že pedagogové se budou cítit při práci s cizincem nejisti, anebo že s výukou budou mít problémy. Proto jsem také chtěla zjistit, co by za těmito problémy mohlo být. Jedna z mých otevřených otázek v dotazníku zněla: „*Jsou podle vašeho názoru současná podpůrná opatření pro žáky- cizince dostačující? Pokud ne, uveďte, jaká opatření postrádáte.*“

Téměř polovina dotazovaných uvedla, „ano, jsou dostačující“. Pedagogové měli možnost se rozepsat, co konkrétně při své výuce postrádají. Nejvíce respondenti poukázali na fakt, že nedostačující znalost českého jazyka je velkým problémem. Ve svých odpovědích si přáli, aby dítěti byla poskytnuty hodiny českého jazyka mimo školu nad rámec školního rozvrhu. Mezi nejčastější také patřila odpověď, že chybí pomůcky, pracovní listy a metodické příručky k výuce cizince. Dále co učitelé postrádají, je pomoc druhého pedagoga- asistenta. Tento fakt mohu doložit i související otázkou, která zněla: „*Využíváte možnosti asistentů při výuce žáka- cizince?*“ Z dotazníkového šetření vyplynulo, že přes 61% pedagogů nevyužívá podporu asistenta. Toto si můžeme vysvětlit tím, že pedagog by přítomnost asistenta ve výuce využil, ale ne vždy ho poradenské zařízení, v rámci podpůrných opatření, škole přidělí. Asistent pedagoga je přidělován jen ve vážnějších případech, kdy již ostatní podpůrná opatření nejsou dostačující. Další důvod, proč pedagog nevyužívá asistenta je, že ho ve své třídě nechce a vystačí si sám, dále to může být způsobeno tím, že žák neprojde šetřením v PPP a tudíž žák nemá nárok na přidělení asistenta.

Snažila jsem se přijít na konkrétní překážky, i proto jsem do dotazníku zařadila otázku: „Které překážky vnímáte jako stěžejní při práci s žákem- cizincem?“ Na tuto otázku odpověděli všichni respondenti (tedy 76) a bylo jim dovoleno vybrat více jak jednu možnost. Většina pedagogů vybrala více jak jednu překážku, zpravidla 2-3 překážky.

Tabulka č. 2: Překážky při práci s žákem- cizincem

Typ překážky při práci s žákem- cizincem	Počet
Jazyková bariéra	59
Komunikace s rodičem	53
Dostupnost vhodných výukových materiálů a pomůcek	30
Neznalost kulturních specifik	20
Podpora dalším pedagogem (asistent)	9
CELKEM:	171

Zdroj: Vlastní výzkum

Za další problém ve výuce a integraci žáka může být považován problém dorozumění se s rodiči žáka. V předchozí tabulce je to dokonce druhá nejčastěji vybraná překážka při práci s žákem- cizincem. Komunikace a spolupráce s rodiči je důležitým faktorem, který ovlivňuje celkový proces začlenění žáka. Na tuto skutečnost jsem se zeptala v dotazníku dvěma způsoby „Rozumí rodiče cizinců česky?“

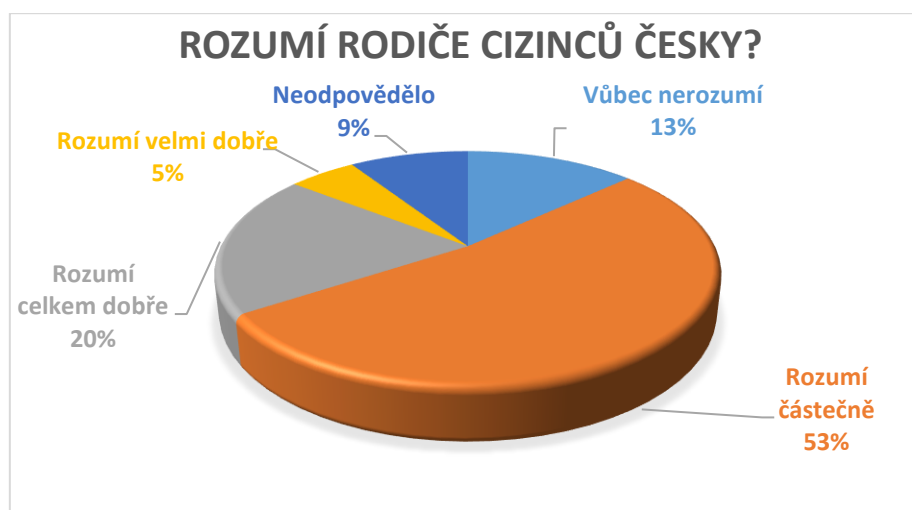
Tabulka č. 3: Rozumí rodiče cizinců česky

Rozumí rodiče cizinců česky?	Počet odpovědí	Procenta
Vůbec nerozumí	10	13, 2%
Rozumí částečně	40	52, 6%
Rozumí celkem dobře	15	19,7%
Rozumí velmi dobře	4	5,3%
Neodpovědělo	7	9,2%
CELKEM:	76	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Dle výsledků z dotazníků plyne, že pouze okolo 25% rodičů se v pořádku dorozumí s učiteli svých dětí. Přibližně polovina rodičů se dorozumí částečně, snaží se tedy pochopit alespoň důležitá sdělení týkající se jejich dítěte. S českým jazykem většinou nemají velké potíže rodiče, kteří sami hovoří slovanským jazykem, jako např. rodiče žáků z Ukrajiny. Dále připadá v úvahu, že rodič při řešení školních záležitostí do školy nepřichází sám, ale s někým, kdo mu pomůže informace od učitele přeložit. Z vlastních zkušeností a i potvrzených informací od pedagogů vím, že se může jednat o tzv. „české babičky“, což jsou většinou starší ženy v důchodu, které se angažují v rodině jako chůvy pro dítě. Tyto „české babičky“ nejčastěji pomáhají ve vietnamských rodinách.

Graf č. 2: Rozumí rodiče cizinců česky

Zdroj: Vlastní výzkum

Další výzkumná otázka zněla: „*Spolupracují s vámi rodiče žáků- cizinců?*“

Tabulka č. 4: Spolupráce s rodiči žáka- cizince

Spolupracují s vámi rodiče cizinců?	Počet odpovědí	Procenta
Vždy	13	18,1%
Občas	49	68,1%
Vůbec ne	10	13,9%
CELKEM:	72	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

V rámci spolupráce mě také zajímalo, zda rodiče cizinců dochází na třídní schůzky, anebo různé školní akce. Většina pedagogů se uchýlila k odpovědi „občas“. Tento výsledek si můžeme vysvětlit tím, že rodiče bývají velmi pracovně vytíženi a jen občas se jim povede se na školní akce dostavit osobně.

Z výsledků je patrné, že komunikace a spolupráce s rodičem je obtížná. Rodiče bývají většinou zaneprázdnění a aktivity a spolupráci se školou se snaží řešit s pomocí druhého člověka, který zastupuje roli tlumočnicka. **Výsledky nám dovolují přiklonit se ve prospěch potvrzení hypotézy.**

4. 4. 3. Inkluze a novela školského zákona

Moje třetí hypotéza se zaměřila na probíhající inkluzi na školách v okrese Děčín. Zaměřila jsem na změny v souvislosti s novelou školského zákona 9/2016 a vyhláškou 27. Tato vyhláška žáky se speciálně vzdělávacími potřebami (tedy i žáky s OMJ) zařazuje do stupňů pedagogické podpory, nejčastěji do druhého a třetího stupně. Tyto fakta mě vedly k předpokladu, že nastavená opatření vedou k lepším podmínkám při vzdělávání žáků s OMJ.

H3: „Inkluze a novela školského zákona 9/2016 zlepšila podmínky pro vzdělávání žáků- cizinců a zkvalitnily se služby spolupráce.“

K této hypotéze je možné znovu použít zmiňovanou otázku dotazující se na podpůrná opatření: „*Jsou podle vašeho názoru současná podpůrná opatření pro žáky- cizince dostačující? Pokud ne, uveďte, jaká opatření postrádáte.*“

Na tuto otázku uvedla téměř polovina dotazovaných, že jsou podpůrná opatření dostačující. V případě, že nejsou, mohli uvést, která opatření postrádají. Tato otázka je více rozpracována viz H2- Výuka cizince.

V dotaznících jsem zjišťovala, zdali jsou učitelé seznámeni s vyhláškou 27. Většina dotazovaných uvedla, že ano, menší počet uvedl částečně a několik respondentů uvedlo upřímně, že ne.

Graf č. 3: Povědomí o vyhlášce 27

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 14 ověřovala spolupráci se školskými poradenskými zařízeními a organizacemi. 69% dotazovaných pedagogů potvrdilo spolupráci se školskými poradenskými zařízeními, jako je SPCC a PPP. 18% dotazovaných je obeznámeno s činností sdružení META, která působí v oblasti podpory cizinců. I tak malé procento je velice přínosné zjištění, protože s touto organizací se seznamují učitelé, kteří přímo pracují s žákem- cizincem a potřebují si získat informace a dostupné výukové materiály k samotné výuce cizince. Na rozdíl od sítě školských poradenských zařízení, která mají letitou působnost a jsou zařazena do sítě služeb škol.

Graf č. 4: Spolupráce učitelů se zařízeními a organizacemi

Zdroj: Vlastní výzkum

Tuto hypotézu potvrzuje i otázka č. 5, kde se dotazovaní pedagogové vyjadřují, že jsou připraveni na výuku žáka- cizince částečně a informace si vyhledávají sami- dle potřeby.

K této hypotéze se váže i otázka č. 18: „*Jak v současné době v rámci inkluze vnímáte vzdělávání žáků- cizinců na českých školách?*“

Odpovědi dotazovaných respondentů byly ve dvou možnostech odpovědi téměř vyrovnané. 50% pedagogů, nezaznamenává žádné velké změny a necelých 41% uvádí, že počet zůstává stejný, změnil se jen přístup. Odpověď b (počet zůstává stejný, změnil se jen přístup) se přiklání k potvrzení hypotézy, že se v rámci inkluze změnil přístup k žákům- cizincům. **V průzkumu však nebylo možné přesně ověřit platnost tvrzení.** V tomto dotazníkovém šetření jsem volila stručnější otázky týkající se inkluze, abych si zajistila co největší návratnost. K bližšímu a hlubšímu prozkoumání by mohla sloužit další výzkumná práce, která by se týkala již jen tématu vzdělávání po platné novele školského zákona a inkluze. Tuto otázku jsem si také ověřila v rozhovoru s pracovníky PPP, má sice velikou informační hodnotu podloženou letitou praxí, ale nelze vycházet jen z názorů tak malého vzorku pracovníků PPP.

V oblasti inkluze se pedagogové příliš rozsáhle nevyjádřili, ve svých výrocích byli opatrní. Většinou starší generace pedagogů není prací s těmito žáky nadšena a většinou ji chápou obtížněji. Mladší generace využívá ke komunikaci s rodiči žáků i jiný cizí jazyk, nevidí oblast tolik problematickou a sami se angažují ve vyhledávání informací.

4. 4. 4. Zvýšení počtu cizinců na školách v okrese Děčín

Příliv migrace prezentován v médiích a statisticky uváděn mě vedl k myšlence a námětu mé poslední hypotézy, **H4: „Domnívám se, že s přílivem cizinců do České republiky se zvýšil i počet cizinců na základních školách v okrese Děčín.“**

Ve svém dotazníku, který jsem předala pouze školám, kde mají žáky- cizince, jsem zařadila otázku, která mi měla pomoci nastínit, kolik cizinců se na vybraných základních školách v okrese Děčín vyskytuje. Otázku jsem položila následovně: „*Kolik ve svých třídách vyučujete žáků- cizinců?*“

Přes 40% dotazovaných mi odpovědělo, že ve svých třídách vyučuje několik žáků- cizinců. Tento počet jsem se dále snažila rozpracovat v otázce, která zjišťovala jejich státní občanství a tyto výsledky jsem již uvedla v rámci mé hypotézy č. 1. Přes

31% respondentů zvolilo odpověď „žádného“. I když jsem dotazníky rozdala pouze na školách, kde mají cizince, tudíž by se tato odpověď neměla vyskytovat, nicméně dotazník byl poskytnut i pedagogům, kteří žáky- cizince vyučovali v minulosti a nyní třeba žádné nevyučují. Avšak jejich informace a zkušenosti jsem využila v jiných otázkách svého dotazníku.

Graf č. 5: Podíl cizinců ve třídách na ZŠ v okrese Děčín

Zdroj: Vlastní výzkum

Ke své práci jsem se snažila získat statistiky i jiným způsobem a z jiných zdrojů, než je dotazníkové šetření. Oslovila jsem vedoucí odboru školství a kultury na Magistrátě města Děčín, od které jsem získala data o žácích- cizincích na školách v okrese Děčín od školního roku 2015/2016. **Ze získaných dat je patrné, že počet cizinců na ZŠ v okrese Děčín, se nezvýšil a drží si určitou stabilitu.**

Pokud ale srovnáme moje získaná aktuální data z nedávného průzkumu na některých školách s daty z magistrátu města, narazíme na patrné rozdíly v datech. Statistiky žáků- cizinců nejsou shodné s reálnými počty na školách. Pro vysvětlení nacházím více variant, které mi osvětlila výše zmiňovaná vedoucí. Zaprvé, do těchto statistik nebyli ještě zaznamenáni nově příchozí cizinci, protože statistika je k 30. 9. 2017. Zadruhé, žáci- cizinci se v České republice již narodili a mají české státní občanství. Další možností je fakt, že školy jako cizince evidují pouze ty žáky, které mají nějakým způsobem ošetřené. Celou situaci ještě vysvětlím na příkladu: Při dotazníkovém šetření přímo na ZŠ Boletice bylo zjištěno, že mají 10 žáků vietnamského státního občanství, ale statistika z magistrátu uvádí pro školní rok 2017/2018 pouze 7 žáků

cizinců. **K prokázání platnosti hypotézy či jejího zamítnutí by bylo potřeba dlouhodoběji pracovat s konkrétními daty v daném regionu.**

Tabulka č. 5: Podíl žáků- cizinců na školách v okrese Děčín od roku 2015- 2018

Organizace	Školní rok 2015/2016 data k 30. 9. 2015	Školní rok 2016/2017 data k 30. 9. 2016	Školní rok 2017/2018 data k 30. 9. 2017
ZŠ Česká Kamenice	2	3	1
ZŠ a MŠ Děčín VI, Školní 1544/5	3	4	4
ZŠ Dolní Habartice	1	2	2
ZŠ a MŠ Děčín XXVII, Kosmonautů 177	2	3	3
ZŠ a MŠ Heřmanov 120	1	0	0
ZŠ a MŠ Benešov n. Ploučnicí	2	2	1
ZŠ Markvartice	0	0	1
ZŠ Děčín I, Komenského	8	16	15
ZŠ Děčín II, Kamenická	3	3	4
ZŠ Dr. M. Tyrše	7	9	8
ZŠ a MŠ Děčín III, Březová	9	8	8
ZŠ a MŠ Děčín IV, Máchova	6	5	4
ZŠ Děčín VI, Na Stráni	4	4	3
ZŠ a MŠ Děčín VIII, Vojanova	1	2	1
ZŠ Boletice	8	6	7
ZŠ Jílové	3	3	6
ZŠ a MŠ Děčín IX, Na Pěšině	0	0	1
CELKEM	60	70	69

Zdroj: data poskytnuta Magistrátem města Děčín, který čerpá ze školních matrik

4. 5. Vyhodnocení rozhovorů

K zachycení co nejširšího spektra problematiky vztahující se k současnému stavu vzdělávání a poskytování poradenských služeb žákům- cizincům byl zvolen smíšený design šetření- sběr kvantitativních dat pomocí dotazníků a sběr kvalitativních dat rozhovory.

Pro získání kvalitativních dat, která by pomohla ilustrovat podstatu možných úskalí poskytování poradenských služeb žákům- cizincům, se uskutečnily rozhovory s vybranými pracovníky pedagogicko- psychologické poradny (PPP) Děčín, kteří mají zkušenost s poradenskou prací s touto skupinou žáků. Rozhovory probíhaly s pracovníky poradny, kteří kladně odpověděli na výzvu, kdo by byl ochoten zapojit se do mapování současné situace, problematiky poskytování poradenských služeb cizincům. S ohledem na jejich pracovní vytíženost byly realizovány celkem dva rozhovory. V rozhovorech se pozornost soustředila zejména na zachycení subjektivní zkušenosti těchto pracovníků poradny s žáky- cizinci v poradenské praxi.

4. 5. 1 Scénář rozhovoru

Žáci cizinci jako klienti PPP

Cíl: Zjistit základní vstupní informace o žácích- cizincích v PPP- struktura, charakteristika, doprovod, jazyková bariéra aj., způsob a metody jejich šetření.

V pedagogicko- psychologické poradně proběhly rozhovory celkem 2, jeden se speciálním pedagogem a druhý s psychologem PPP Děčín.

1. ČÁST

1. Dokázala byste nějak odhadnout, jak často se setkáváte s žáky cizinci v poradně?
2. Jakých národností jsou žáci cizinci ve vaší poradně? Vyjmenujte všechny, které si vybavíte, že jste se s nimi setkali.
3. Jak se k vám dostávají? Kdo jim návštěvu doporučí? Kdo objedná žáka k šetření?
4. Kdo se jim v poradně věnuje? Jedná se o specialistu na žáky cizince?
5. Dochází žáci cizinci také ze své vlastní vůle (vůle rodičů), tzn., ví o tom, že se mohou na poradnu obrátit také sami?

6. Kdo je většinou doprovází? Mají vždy překladatele, kdo hradí tuto službu, kde jí získají? Pokud to nejsou rodiče, proč je doprovází někdo jiný?
7. Jak dobře česky většinou hovoří (určete na škále 1 až 10, kdy 10 je plnohodnotná čeština)
 - a. jak dobře hovoří děti
 - b. jak dobře hovoří doprovod
8. Jak probíhá šetření žáka cizince?

Ve druhé části se zaměříme konkrétně na práci v poradně

2. ČÁST

1. S kým a v jakém směru při práci s žáky – cizinci ve svém okolí spolupracujete/byste spolupracovali? (odborník, státní instituce, nezisková organizace...)
2. Co byste konkrétně uvítali pro rozšíření svých kompetencí a celkové zkvalitnění práce s žáky – cizinci (pokud DVPP - uveďte konkrétní téma, pokud diagnostické nástroje - uveďte pro jakou konkrétní oblast, případně konkrétní nástroj, atd.)?
3. Jaká podpůrná opatření doporučujete žákům cizincům? Dle čeho posuzujete?
4. Co dle vašeho názoru přinesla inkluze ve vztahu žák-cizinec, novinky v legislativě?

4. 5. 2. Shrnutí výsledků rozhovorů

V případě žáka- cizince se vyskytují dvě bariéry mezi ním a pracovníkem poradny- jazyková a kulturní. Poradenský pracovník má ztížen způsob získávání potřebných informací, není dostatečně jazykově vybaven a šetření jsou standardizována v českém jazyce. Poradenský pracovník psycholog nebo speciální pedagog je omezen při komparaci získaných dat s nějakou referenční skupinou, je také ztížen samotný postup zadávání testu a v konečném případě i samotná intervence- předání informací rodině, tlumočnickovi, projednání problému, případně poskytnutí krátkodobé terapie.

Z realizovaného rozhovoru vyloučily základní kritické oblasti péče o žáky- cizince v souvislosti s definováním jejich vzdělávacích potřeb. Jedná se především o nejasnosti týkající se:

1. Na úvodní otázku v rozhovoru „*Dokázali byste odhadnout, jak často se setkáváte s žáky- cizinci v poradně?*“ bylo odpovězeno, že se s nimi nyní setkávají častěji než dříve, s příchodem inkluze do škol minimálně jedenkrát i vícekrát do měsíce. Situaci si vysvětlují hlavně možnostmi, kdy škola potřebuje pro žáka- cizince nastavit podpůrná opatření.
2. Na dotaz týkající se *nejčtenějšího státního občanství* cizinců ošetřovaných v PPP odpovídali hlavně: vietnamské, ruské, ukrajinské a ojediněle čínské. Při ošetřování žáků s OMJ slovanského původu bývá komunikace jednodušší, dochází k porozumění i bez znalosti jazyka.
3. V otázce „*Kdo cizincům návštěvu v PPP doporučí, kdo je objedná?*“ bylo objasněno několik základních informací definice žáka- cizince. Žádat musí vždy zákonný zástupce, škola rodiči doporučí návštěvu v PPP. Rodiče často tuto službu chápou jako nezbytnou pro setrvání jejich dítěte ve škole, avšak sami rodiče tuto službu nevyhledávají. Pro velkou jazykovou bariéru v komunikaci rodič- škola často nechápou správný smysl šetření ani následných nastavených PO. Respondenti se vyjádřili, že ve školách a mezi rodiči je stále nedostatečné povědomí o službách PPP. Učitel se mnohdy snaží se žákem vypořádat sám a návštěvu PPP rodičům nedoporučí, žák tedy nemá potřebná PO- jako např. asistenta ve výuce anebo dostatečné pomůcky.
4. Na otázku ohledně tlumočnicka se mi dostalo odpovědi, že tato oblast má nevyjasněné role (kdy a kde může škola/rodič nebo PPP požádat o tuto službu a kdo jí hraří). Z rozhovorů vyloučilo, že nejčastěji se za tlumočnicka využívá

tzv. „česká babička“, chůva, která neumí dostatečně překládat jejich jazyk, ale tak nějak se s rodiči dorozumívá, pro takové šetření však služba tlumočnicka není naplněna. Lepší variantou je rodilý mluvčí z řad příbuzných, třeba starší sourozenec, který jazyk opravdu ovládá a překládá informace rodičům. Největší výhodou je, když ošetřovaný žák, který potřebuje nějaké speciální úpravy ve vzdělání, již jazyk ovládá v takové míře, že s rodiči prostředním pracovníka PPP komunikuje sám.

5. V druhé části rozhovoru na dotaz „*Co byste konkrétně uvítali pro rozšíření svých kompetencí a celkové zkvalitnění práce s žáky- cizinci?*“ uvádějí pracovníci nedostatek metodických doporučení týkajících se diagnostického procesu při práci s žáky- cizinci. Nemají žádné speciálně vytvořené šetřící baterie pro zjišťování jazykové úrovně cizinců. Musí si vystačit s dostupnými standardizovanými testy jako pro běžného klienta. Uvítali by tedy vytvoření materiálů přímo pro získávání dat žáků s OMJ. Dále jako nedostatečné uvádějí účast na vzdělávacích seminářích rozvíjející kompetence pracovníků PPP. Uvítali by podrobnější proškolení na téma práce s žákem s OMJ z řad odborníků. Kvalitnější školení probíhají v NÚV v Praze.
6. Jednou z otázek, která mě zajímala nejvíce, bylo „*Jaká podpůrná opatření doporučujete žákům- cizincům nejčastěji a dle čeho posuzujete?*“. Odpověděli, že nejčastější podpůrná opatření jsou navýšení počtu hodin českého jazyka i nad rámec výuky, možnost využití obrázkových slovníků a tabletů s výukovými programy a možnost využití asistenta. Asistent se využívá u složitějších případů, týká se to úrovně jazykové dovednosti promítající se do výuky.
7. Mojí poslední kladenou otázkou bylo „*Co podle vašeho názoru přinesla inkluze zaměřující se na cizince?*“ Respondenti odpovídali, že v rámci inkluze získali žáci s OMJ podpůrná opatření a možnost financování z kraje. Například financování zmiňovaných tabletů nebo různých pomůcek. Pedagogům a pracovníkům PPP inkluze přinesla především navýšení administrativy.

Reflexe

V této bakalářské práci byla podstata pochopit individualitu žáka s odlišným mateřským jazykem (OMJ), který se jeví být problematický při vzdělávání na základní škole. Dále zmapování situace počtu cizinců v okrese Děčín na základních školách, jaké je jejich nejčastější státní občanství, s jakým přístupem se na školách setkávají a jakým způsobem se s nimi spolupracuje.

Za přínos považuji rozhovor s pracovníky PPP, kteří nastínili některé nedostatky související s diagnostikou dětí cizinců, jako např. chybějící diagnostický materiál. Pro cizince jsou materiály dostupné na internetových stránkách sdružení META, popř. z jiných neziskových organizací zabývajících se touto problematikou.

Kladné zjištění je, že v současné době jsou pracovníci proškolení, mají odborníka na práci s cizincem v Teplicích a mohou s ním konzultovat složitější případy a situace. Pracovníci poradny jsou schopni ošetřit žáka- cizince dle platné legislativy a umí nastavit podpůrná opatření.

Přínosem je i zjištění přístupu pedagogů, kteří vzdělávání žáků- cizinců vnímají jako problematické a nemají dostatek informací, materiálů a školení v této oblasti. Učitelé jsou informováni o platné vyhlášce 27, vědí kam žáka poslat a vidí podpůrná opatření jako přínos pro žáka, co se týče pomůcek, materiálů a více hodin českého jazyka. Jako negativum sledávají nárůst administrativy v rámci vytváření individuálních plánů a komunikaci s rodičem, kteří bývají nedostatečně informovaní a pracovně vytížení.

Závěr

Tato bakalářská práce se věnovala tématu současný stav vzdělávání žáků- cizinců (žáků s odlišným mateřským jazykem) na základních školách v okrese Děčín. Práce se také dotýkala inkluze a novely školského zákona v platném znění od září 2016, která poskytla nový přístup ve vzdělávání žáků- cizinců na českých školách.

Prvním cílem bylo zmapování situace cizinců na základních školách v okrese Děčín, kde jsem pomocí dotazníkového šetření zjišťovala počty žáků- cizinců, jaké je jejich nejčtenější státní občanství, které jsem porovnála se statistikami z minulých let.

Jedním z dalších cílů bylo zjistit, s jakou problematikou, koncepcí, novými možnostmi a trendy se setkávají samotní pedagogové a žáci- cizinci na školách. Oblast bádání byla propojena i do sítě poradenských zařízení, konkrétně pedagogicko-psychologické poradny. Byla nastíněna specifikace podpůrných opatření, plán pedagogické podpory zaměřený na samotná doporučení pedagogických metod a forma práce s žáky se sociálním a kulturním znevýhodněním.

V práci byla vymezena nejzákladnější terminologie na základě studia odborné literatury. Terminologie popisuje žáka- cizince a jeho proces integrace do společnosti a třídy, dále pohled na zmiňované inkluzivní vzdělávání. Zvolená témata navazovala na aktuální problematiku vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem. Dále jsem v práci nastínila postupy a informace k samotnému přijetí a zařazování žáků- cizinců do tříd. Přínosné bylo seznámení s nejnovějšími informacemi o poskytování služeb cizincům i učitelům z internetového portálu inkluzivní škola a organizace META. Důležité bylo zmínit i činnost a spolupráci se školským poradenským zařízením PPP.

Ve výzkumné části jsem v rámci dotazníkového šetření získala náhled o dosavadních zkušenostech pedagoga s prací s žákem- cizincem v procesu vzdělávání. Oblast jevů vztahujících se ke školní výuce a komunikaci má natolik specifickou povahu, že ji v současnosti není možné v rámci jednoho přístupu zachytit v celé šíři. Je nutné dílčí specifické jevy navzájem porovnávat, spojovat a dále prozkoumávat. Jednotlivé poznatky pak využívat a neustále aktualizovat o podložené teoretické i praktické výsledky. V aktuálním tématu a problematice výuky týkající se žáků- cizinců je zapotřebí věnovat zvýšenou pozornost a stále vyhledávat nové informace a kontakty.

Výzkum provedený pro tuto práci však ukazuje, že problematice integrace dětí-cizinců není vždy věnována taková pozornost. Každý z dotazovaných pedagogů se během své praxe setkal alespoň s jedním dítětem s odlišným mateřským jazykem, ale většina pedagogů neabsolvovala žádnou vzdělávací akci zabývající se touto problematikou. V mnohých případech pedagogové uvedli, že si pomohli sami, vyhledali si informace, sebevzdělávali se a vytvořili si potřebné pomůcky.

Během zpracovávání práce jsem našla příručky nabízející informace o vzdělávání žáků- cizinců a pomůcky, které je vhodné v rámci integrace využít. A chtěla jsem poukázat na to, že pedagogové mají z čeho čerpat při práci s cizinci. Existují organizace zabývající se integrací., a nemusí to být jen zmiňovaná META. V oblasti inkluze se pedagogové příliš rozsáhle nevyjádřili, ve svých výrocích byli opatrní. Většinou starší generace pedagogů není prací s těmito žáky nadšena a většinou ji chápou obtížněji. Mladší generace využívá ke komunikaci s rodiči žáků i jiný cizí jazyk, nevidí oblast tolik problematickou a sami se angažují ve vyhledávání informací.

Z dostupných informací není možné přesně určit statistické údaje o počtu žáků-cizinců na základních školách. Statistiky uvádějí pouze žáky se statutem „cizinec“, ale už ne ty žáky, kteří mají odlišný mateřský jazyk a do škol přicházejí s nedostatečnou znalostí českého jazyka. Národnostní složení žáků- cizinců na školách v okrese Děčín se neprojevovalo až tak rozmanitě, přesto vytváří specifické školní prostředí.

Problematice vzdělávání žáků- cizinců na ZŠ je potřeba věnovat zvýšenou pozornost, vyhledávat aktuální informace a kontakty přínosné pro žáka- cizince a jeho rodiče a i pro samotného pedagoga. Důležitá je spolupráce a propojenost všech zúčastněných. Práce přináší informace o tom, na co hlavně by měl pedagog při začleňování žáka- cizince dbát a poukazuje na to, s jakými problémy se žák- cizinec a i pedagog při výuce a integraci potýkají.

U stanovených hypotéz **H1-** „*Domnívám se, že na základních školách v okrese Děčín, je nejvíce žáků- cizinců s vietnamským státním občanstvím*“ a **H2-** „*Výuka žáka- cizince je pro pedagogy náročná, často na ní nejsou připraveni a mají nedostatek výukových materiálů a pomůcek*“, se můžeme na základě výsledků přiklonit k jejich platnosti. Následující hypotézy **H3-** „*Inkluze a novela školského zákona 9/2016 zlepšila podmínky pro vzdělávání žáků- cizinců a zkvalitnily se služby spolupráce*“ a **H4-** „*Domnívám se, že s přílivem cizinců do České republiky se zvýšil i počet cizinců na*

základních školách v okrese Děčín“, nebyly zcela prokázány, neboť v dotazníku nebylo použito dostatečně otázek zjišťujících podrobnosti. Volila jsem stručnější formu dotazníku, abych si zajistila jeho návratnost. K hlubšímu ověření platnosti hypotézy H3 bych se mohla zabývat podrobněji v dalším výzkumu týkajícího se přímo inkluze samotné.

Stále častěji se pedagogové na základních školách setkávají s žáky-cizinci, kteří se v České republice narodili a český jazyk ovládají. Dále se vzdělává menší počet žáků, kteří mají české občanství, ale český jazyk pro ně není mateřským. A proto se v současnosti používá termín děti/žáci s odlišným mateřským jazykem, dále jen s OMJ. Ten je podle názoru odborníků adekvátní, protože důvod migrace cizinců může být různý, ale většina dětí cizinců se ve školním prostředí potýká s podobnými problémy, a to hlavně naučit se porozumět českému jazyku a zvládat běžné učivo.

Seznam použité literatury

Barker, Ch. 2006. *Slovník kulturních studií*. Praha: Portál.

Čechová, M., L. Zimová. 1999. „Začleňování žáků jinojazyčného původu do výuky češtiny“. *Český jazyk a literatura*. 50(9): 214-219.

Gjurová, E. 2011. *Čeština jako cizí jazyk pro začínající školáky: metodika pro učitele*. Praha: Portál.

Hájková, E. 2014. *Žák- cizinec v hodinách češtiny na základní škole*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

Jandourek, J. 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál.

Konečná, I. 2003. „Kulturně historický kontext migrace.“ Pp. 18- 26 in Milan Valenta. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České Republice*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Kostelecká, Y. 2013. *Žáci- cizinci v základních školách: fakta, analýzy, diagnostika*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

Mikulková, G., K. Šrahůlková a kol. 2014. *Integrovaná síť školních a školských poradenských služeb*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání.

Národní ústav pro vzdělávání. 2014 *Analýza služeb školských poradenských zařízení pro žáky- cizince*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání.

Preissová, A. 2014. *Multikulturalismus- ztracené paradigma?*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Radostný, L. 2011. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. Praha: Meta-Sdružení pro příležitost mladých migrantů.

Šindelářová, J. 2008. *Čeština jako cizí jazyk v evropském kontextu*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně.

Šindelářová, J., S. Škodová. 2012. *Metodika práce s žáky- cizinci v základní škole*. Praha: MŠMT.

Šišková, T. 2001 *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti*. Praha: Portál.

Šmelová, E., E. Suralová., A. Petrová a kol. 2017. *Společenské aspekty inkluze*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Šubrt, Jiří. 2007. *Soudobá sociologie*. Praha: Karolinum.

Velký sociologický slovník I. A-O. 1996. Vyd. 1. Praha: Karolinum.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online] [cit. 20. 4. 2018]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky. [online] [cit. 20. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/novela-vyhlasky-c-48-2005-sb-o-zakladnim-vzdelavani-a>

Vyhláška č. 27/ 2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. [online] [cit. 20. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlaska-c-27-2016-sb-o-vzdelavani-zaku-se-specialnimi>

Rodiče vítání- magazín o všem podstatném ve vzdělávání. 2018. „*Co je to vlastně ta inkluze?*“. [online] [cit. 26. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.rodicevitani.cz/skolstvi/specialni-vzdelavaci-potreby/vlastne-ta-inkluze-tady-se-dozvite-zakladni-fakta-kostce/>

Projekt Inkluze do škol. 2016. Popis projektu „*Inkluze do škol*“. [online] [cit. 28. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.zszelenice.cz/skola16/inkluze2016.pdf>

Portál Inkluzivní škola. 2017. *Cizinci- žáci se speciálními vzdělávacími potřebami*. [online] [cit. 28. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/cizinci-zaci-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami>

Portál Inkluzivní škola. 2017. *Novela školského zákona 2016*. [online] [cit. 28. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/novela-SZ-2016>

Portál Inkluzivní škola. 2017. *Děti a žáci s OMJ*. [online] [cit. 28. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/deti-zaci-s-omj>

Portál Inkluzivní škola. 2017. *Úvod do tématu*. [online] [cit. 29. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/uvod-do-tematu>

Portál Inkluzivní škola. 2017. *Počty cizinců na školách*. [online] [cit. 29. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/pocty-cizincu-na-skolach>

Portál Inkluzivní škola. 2017. *Plány podpory* [online] [cit. 29. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/plany-podpory>

Portál Inkluzivní škola. 2018. *Legislativa v oblasti vzdělávání cizinců*. [online] [cit. 29. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/nove-prichozi/ceska-legislativa-v-oblasti-vzdelavani-cizincu>

Portál META, o. p. s. 2018. *Kdo jsme*. [online] [cit. 29. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/kdo-jsme>

Český statistický úřad. *Data- počet cizinců*. 2016. [online] Praha: Český statistický úřad, 2016. [cit. 19. 4. 2018]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu#cr

Poradna pro integraci. *O poradně*. 2018. [online] [cit. 1. 5. 2018]. Dostupné z: <http://p-p-i.cz/o-nas/>

Přílohy

Příloha č. 1- Dotazník

Příloha č. 2- Scénář rozhovorů

Příloha č. 3- Přepis rozhovoru

Příloha č. 4- Ukázka ze sešitů při práci s žákem cizincem

Příloha č. 5 – Podklady pro vyšetření v PPP (poskytla PPP)

Dotazník

Tento dotazník vznikl pro zjištění dat k bakalářské práci Pavlína Martinové, studentky 3. ročníku sociologie na FF UHK. Zkoumá problematiku vzdělávání žáků- cizinců na základních školách v okrese Děčín.

Dotazník pro učitele základní školy, který se setkal s výukou žáka cizince

Škola:

Třídy:

Jste: muž x žena (odpověď zakroužkujte)

Délka vaší praxe:

1. Během posledních let se zvyšuje počet žáků cizinců na českých školách. Vnímáte to jako problém nebo přítěž?
 - a. ano
 - b. ne
 - c. částečně
2. Kolik ve svých třídách vyučujete žáků cizinců?
 - a. 0
 - b. 1
 - c. 2 a více
3. Jaké je jejich státní občanství? Vyberte a vedle připište počet žáků daného státního občanství.
 - a. Vietnam
 - b. Ukrajina
 - c. Slovensko
 - d. Rusko
 - e. Čína
 - f. Turecko
 - g. Sýrie
 - h. Polsko
 - i. jiná- vypište
4. Jaký je jejich mateřský jazyk? Mateřský jazyk připište ke státnímu občanství u otázky č. 3
5. Cítíte se připraven/a na výuku žáka cizince?
 - a. nejsem na výuku cizinců připraven
 - b. jsem připraven, pravidelně se sebevzdělávám a vyhledávám nové informace od organizací
 - c. částečně, informace vyhledávám dle potřeby

6. Využíváte k dorozumívání se žáky cizinci výhradně český jazyk? Pokud ne, uveďte prosím, jaký jiný jazyk k dorozumívání využíváte.
 - a. ano
 - b. ne

7. Využíváte možnosti asistentů při výuce žáka cizince?
 - a. ano
 - b. ne

8. Zohledňujete při hodnocení žáka cizince skutečnost, že je cizinec?
 - a. ano
 - b. ne
 - c. pokud mají doporučení

9. Které překážky vnímáte jako stěžejní při práci s žákem cizincem? (Možno zakroužkovat více odpovědí)
 - a. jazyková bariéra
 - b. neznalost kulturních specifik
 - c. nedostatečná dostupnost vhodných výukových materiálů a pomůcek pro cizince
 - d. komunikace s rodičem
 - e. chybí podpora dalším pedagogem (asistent)
 - f. jiné- vypište

10. Prošli vámi vyučovaní žáci cizinci šetřením v poradně?
 - a. ano
 - b. ne
 - c. nevím, nejsem informován/a

11. Rozumí rodiče cizinců česky?
 - a. vůbec nerozumí, nemluví, je třeba překladatele
 - b. rozumí částečně
 - c. základním věcem rozumí celkem dobře, jen občas má potíže něco objasnit
 - d. rozumí velmi dobře

12. Spolupracují s vámi rodiče žáků cizinců?
 - a. vždy
 - b. občas
 - c. vůbec ne

13. Účastní se rodiče žáků cizinců školních akcí a třídních schůzek?
 - a. vždy
 - b. občas
 - c. vůbec ne

14. S kým při práci s žáky-cizinci ve své praxi spolupracujete?
 - a. školská poradenská zařízení (SPC, PPP)
 - b. neziskové organizace (META...)

- c. jiné- vypište
15. Jste seznámen/a s vyhláškou 27?
- a. ano
 - b. ne
 - c. částečně
16. Jsou podle vašeho názoru současná podpůrná opatření pro žáky cizince dostačující? Pokud ne, uveďte, jaká opatření postrádáte.
17. Sledujete ve svých třídách nějaké potíže mezi žáky týkající se vztahu žák Čech-žák cizinec
- a. ano zaznamenal/a jsem
 - b. nezaznamenal/a jsem
 - c. drobné a zvladatelné potíže
18. Jak v současné době v rámci inkluze vnímáte vzdělávání žáků cizinců na českých školách?
- a. zvýšil se počet cizinců ve třídách
 - b. počet zůstává stejný, změnil se jen přístup
 - c. nezaznamenávám žádné velké změny

Scénář rozhovoru

1. ČÁST

V první části rozhovoru se zaměříme na obecné charakteristiky žáka- cizince

1. Dokázala byste nějak odhadnout, jak často se setkáváte s žáky cizinci v poradně?
2. Jakých národností jsou žáci cizinci ve vaší poradně? Vyjmenujte všechny, které si vybavíte, že jste se s nimi setkali.
3. Jak se k vám dostávají? Kdo jim návštěvu doporučí? Kdo objedná žáka k šetření?
4. Kdo se jim v poradně věnuje? Jedná se o specialistu na žáky cizince?
5. Dochází žáci cizinci také ze své vlastní vůle (vůle rodičů), tzn., ví o tom, že se mohou na poradnu obrátit také sami?
6. Kdo je většinou doprovází? Mají vždy překladatele, kdo hradí tuto službu, kde jí získají? Pokud to nejsou rodiče, proč je doprovází někdo jiný?
7. Jak dobře česky většinou hovoří (určete na škále 1 až 10, kdy 10 je plnohodnotná čeština)
 - a. jak dobře hovoří děti
 - b. jak dobře hovoří doprovod
 - c. Jak probíhá šetření žáka cizince?

Ve druhé části se zaměříme konkrétně na práci v poradně

2. ČÁST

1. S kým a v jakém směru při práci s žáky – cizinci ve svém okolí spolupracujete/byste spolupracovali? (odborník, státní instituce, nezisková organizace...)
2. Co byste konkrétně uvítali pro rozšíření svých kompetencí a celkové zkvalitnění práce s žáky – cizinci (pokud DVPP - uveďte konkrétní téma, pokud diagnostické nástroje - uveďte pro jakou konkrétní oblast, případně konkrétní nástroj, atd.)?
3. Jaká podpůrná opatření doporučujete žákům cizincům? Dle čeho posuzujete?
4. Co dle vašeho názoru přinesla Inkluze ve vztahu žák-cizinec, novinky v legislativě?

Přepis rozhovoru

Legenda kódování:

odhad četnosti návštěv žáka- cizince v poradně

národností složení

příchod cizince do poradny

práce s žákem- cizincem v poradně

kdo doprovází žáka- cizince do poradny

Respondent č. 1:

T: Umhm děkuji. Můžeme teda přejít k otázkám a nejprve se budeme zabývat obecně žáky cizinci.

R1: Jsem trošku překvapená nahráváním ale můžeme.

T: No je to důležitá součást. První otázku bych tedy položila: Dokázala byste nějak odhadnout, jak často se setkáváte s žáky cizinci ve vaší poradně?

R1: Tak momentálně je to častější než v uplynulých letech, je to dáno inkluzí asi pravděpodobně, je větší požadavek vlastně ze strany škol, i když žádá vždycky rodič, ale více ty školy vlastně chtějí nastavovat podpůrná opatření, která vlastně tady v poradenském zařízení žákům nastavujeme, jde hlavně o finanční náročnost hodin češtiny pro ty žáky a samozřejmě i pomůcky, které využívají při výuce žáků cizinců.

T: Takže tedy závěrem, že je to častější.

R1: Momentálně teď je to asi častější s inkluzí. Neřekla bych, že je větší počet žáků cizinců jakoby migrační zónou, to ne, ale častěji se sem teď žáci cizinci dostávají, než dříve. Dříve šlo jenom o ty odklady, že ty děti nebyly dostatečně vlastně zralý, jazykově vybavení, teď se jedná o různá podpůrná opatření i směrem prostě k žákům, studentům, k maturitním otázkám, ke zkouškám...

T: K tomu se ještě dostaneme, dále by mě zajímalo jestli máte nějaký přehled o jejich národnosti. Jestli si vybavíte, které národnosti se u vás objevují nejčastěji nebo..

R1: Tak nejčastěji, spíš bych řekla nejvíce co jsem já ve své praxi zažila, tak to je jako z původem vietnamským, ojediněle čínským, nedávno jsem šetřila ukrajinský, ale to je vyjimečná situace přistěhovalecké rodiny a myslím, že tady na děčínsku možná máme arabskou rodinu, spíš smíšenou, déle žijící, ale ta vietnamská národnost.

T: Umhm a když sme se tedy bavili o tom vlastně kdo žádá o šetření žáka cizince, tak mám tady otázku třetí: Jak se k vám takový cizinec dostane do poradny, kdo mu návštěvu doporučí a kdo ho vlastně objedná?

R1: Tak doporučovat, vždycky doporučí škola. Škola řekne rodičům, že by bylo potřeba navštívit poradenské zařízení, kde vlastně se pro žáka nastaví podpůrná opatření. Komunikace s rodiči žáků cizinců je obtížná, protože to probíhá samozřejmě bez tlumočnicků, rodiče to chápají jako takové povinné, nutné, co škola požaduje, většinou vyhoví tý škole, nechají si vysvětlit, kde sídlíme, zadavatelem vlastně zakázky, objednavatel žáka cizince k vyšetření, žáka s odlišným mateřským jazykem k vyšetření je ze zákona vždy zákonný zástupce, tedy rodič dítěte musí sám to dítě objednat neboli, respektive žáka k nám objednat, kde musí vlastně svojí objednávku stvrdit i podpisem. Škola samozřejmě doporučuje, protože to jsou podpůrná opatření nebo potřeby vlastně speciálně vzdělávací potřeby pro žáka, které škola potřebuje k práci s dítětem, s žákem cizincem.

T: Čili to může probíhat tak, že učitel si všimne, škola doporučí rodičovi a rodič objedná žáka v poradně?

R1: Škola to potřebuje, škola když zjistí, že tam vlastně jsou nedostatky v jazykové vybavenosti žáka, tak to doporučí, většinou je to provázáno nějakými výukovými problémy nebo nedostatečnou komunikací mezi učitelem-žákem, učitelem-rodičem, žákem-spolužákem jo, přijímáním vrstevnický skupiny, většinou to ta škola opravdu potřebuje s tím, aby mohla kvalitně s žákem pracovat a aby měl stejné podmínky při vzdělávání jako ostatní žáci, kteří se vlastně narodily s českým jazykem s češtinou.

T: Umhm a vlastně ví vůbec rodiče žáků cizinců, že se na poradnu mohou obrátit taky sami?

R1: Vědí to, málokdy to využívají, většinou to chápou jako takovou povinnost, když jim to ta škola doporučí, že je to nezbytně nutné k té výuce a vůbec k tomu, aby jejich dítě mohlo setrvat na té škole, kde je. Když se to samostatně dozví rodič je to u těch nově příchozích rodin, kteří vlastně se přistěhovaly nebo nově přišly, tak tam vlastně organizace, která se věnuje zemím třetího světa, tak ta vlastně jim pomáhá, je to organizace META a jiné neziskové organizace, které doporučí právě návštěvu v poradně a také jim zajistí tlumočnicka.

T: Dobře, děkuju. Tak tedy když k vám přijde žák cizinec, kdo se mu v poradně bude věnovat, jedná se o nějakýho specialistu nebo?

R1: Tak samozřejmě, že jako naše ředitelství PPP Děčín je v Teplicích. V Teplicích nově s dobou máme určeného specializovaného, speciálního pracovníka pro žáky cizince, je to pro takové ty těžší případy, jinak běžné ošetření žáka cizince, kde je potřeba nastavit podpurná opatření pro školy se probíhá na poradnách, pobočkách vlastně, které jsou příslušné k té škole, takže v Děčíně na poradně se ošetřují žáci cizinci, kteří navštěvují některou ze základních nebo mateřských nebo i vyšších odborných škol v Děčíně.

T: Takže se ho ujme pracovník poradny..

R1: Nejdřív se ho ujme, pokud jde, vždycky jde o komplexní šetření, kde žák projde psychologickým vyšetřením a pak půjde na speciálně-pedagogické vyšetření, ze kterého se udělá společný závěr a je žákovi nastaveno stupeň podpory a podpurné opatření.

T: A kolik asi tak času zabere takové šetření?

R1: No tak to psychologické dvě a půl hodiny. Speciálně-pedagogické také do těch dvou hodin. Je to, to šetření se někdy protáhne právě tou komunikací s rodinou, s tlumočnickem, že vlastně je přítomna při šetření třetí osoba a všechno se to vlastně musí tlumočit dvakrát, nejdříve třetí osobě jako tlumočnickovi, pokud rodiče žáka nerozumí česky nebo žák samotný a pak teprve ten tlumočnick to přetlumočí rodičům a žákovi samotnému při šetření.

T: Umhm, tím sme se dostali k další otázce: Kdo většinou cizince žáka doprovází? Má vždycky překladatele, nebo kdo s ním přichází do té poradny?

R1: Tak musí vždycky přijít zákonný zástupce nebo osoba, pověřená plnou mocí k zastupování žáka/dítěte. Samozřejmě, že už předem než do poradny jdou, pokud prostě nejsou rodiče jazykově vybaveni, tak přichází s tlumočnickem. Tlumočnick, prostředník tlumočnick může být buďto zákonný zástupce sám, pokud zná ten jazyk, že tady pracují, žijí, pak tlumočnick rodilý mluvčí té národnosti, bavíme se o vietnamských nejčastěji, takže vietnamský rodilý mluvčí, pak to může být nějaký jakoby student, zase rodinný známý, který perfektně rozumí. Zrovna včera jsem tady měla vlastně tlumočnicki, rodilou mluvčí, vietnamku, která přetlumočila otci dítěte, který vůbec nerozuměl vlastně česky celé šetření. Problém pak byl vlastně se psaním, například anamnézy jo, že dobře třeba tlumočnick mluvil, ale porozuměl psanému jazyku. Pak to bývají takové, je to takovým trendem, že to jsou chůvy, babičky takový ty au-pair, většinou je to z řad bývalých učitelek, důchodkyň a jsou to takový český babičky, který vlastně doprovází ty rodiče, protože se jim o děti starají, děti jim hlídají, tak je vlastně doprovází i na to šetření. Tam

je to takový komplikovanější, protože oni se mezi sebou baví víceméně na takové úrovni né česko-vietnamské, ale spíš ruce, nohy, takže to tlumočení většinou stejně se jakoby odkládá a musí se přizvat tlumočník, který opravdu s přesností rodičům přeloží, co se požaduje.

T: A když jste mluvila o tý jakoby český babičce, tak ta, ste teda říkala, že je to jako chůva, takže s tím dítětem tráví víc času?

R1: Tam je potom větší pravděpodobnost, že vlastně to dítě se naučí dříve česky nebo, že už třeba jako, když se tady narodí, tak že se učí česky vlastně od toho vzoru, od té babičky/chůvy, takže tam je potom velký předpoklad, že bude umět vlastně jak jazyk rodičů, kde mluví výlučně vietnamsky, tak jazyk český od té babičky/chůvy.

T: Umhm, tak to je zajímavé.

R1: Jako takový nejvíce praktikovanější, aspoň tady v našem okrese, že důchodkyně si potřebují přivydělat a většinou už se to mezi sebou tak nějak ty rodiny předávají ty informace, takže říkám většinou je to z řad bývalých učitelek, kteří jsou v důchodu a takhle si přivydělávají a jsou tak nápomocní, že se s dětmi zároveň učí a i jim předávají vlastně jazyk.

T: Dobře, děkuju.

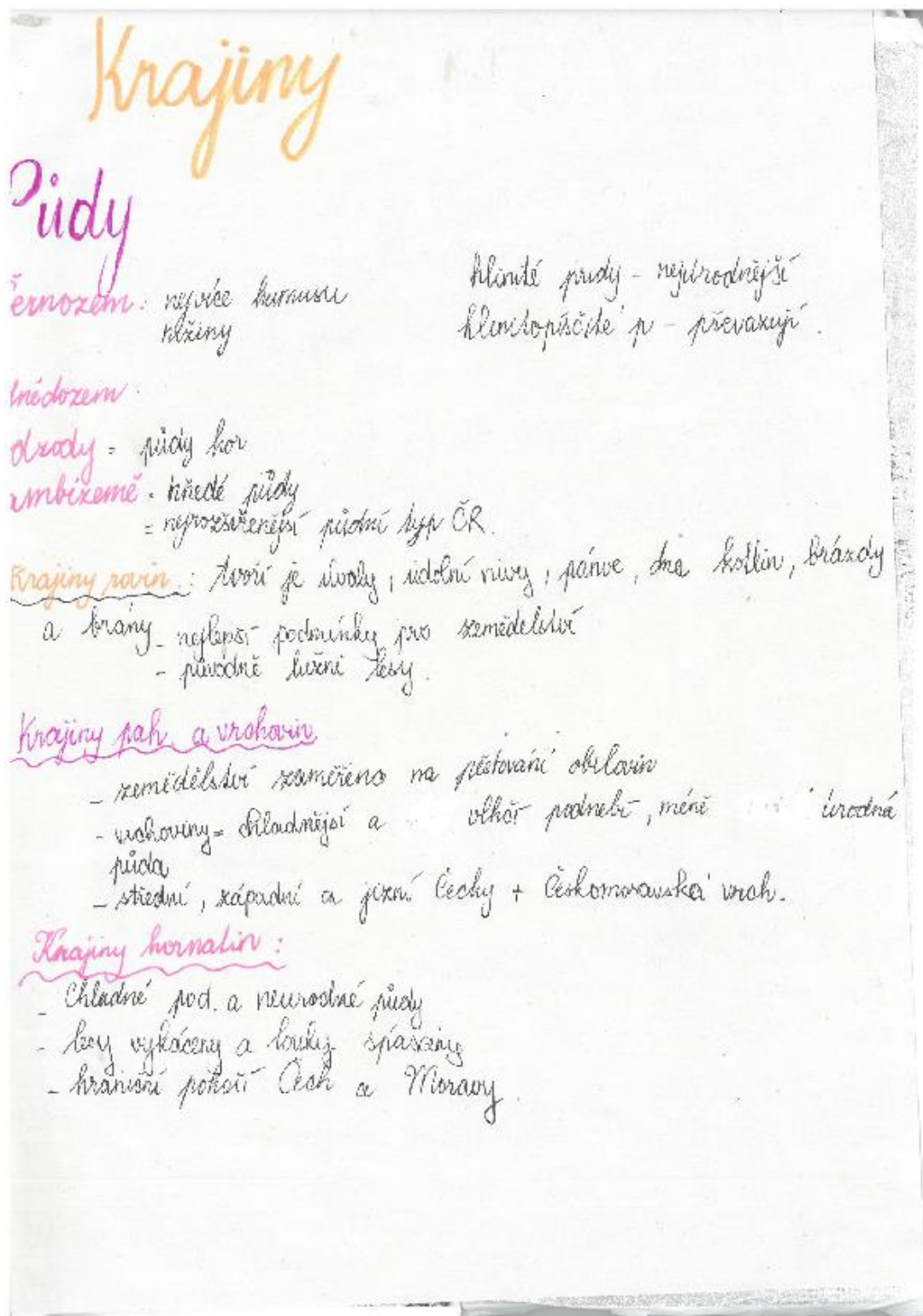
R1: Tak ještě vlastně tlumočníky bývají starší sourozenci, kteří vlastně tady třeba už studují, jsou na gymnáziích, jsou studenti, zase rodiče třeba mluví výlučně vietnamsky, nenaučili se česky, ale jejich dítě, které tady vyrůstalo, narodilo se, tak už může přetlumočit i rodičům, takže jsou to..a pak vlastně tlumočníci hrazení nebo za úplatu, které si najdou ty rodiče a pak jsou to tlumočníci z organizace META, která jim je poskytuje, říkáme to hlavně u těch cizinců, kteří čerstvě přicházení do země nebo se přistěhovávají a pak jsou to tlumočníci, kteří vlastně když předem víme, že přijde taková rodina, je zadaná zakázka a nemají tlumočníka, tak naše vlastně poradna má projekty a z těchto projektů, myslím si, že teď momentálně je to Karipo, tak se hradí z tohoto projektu, poradny se hradí tlumočník.

Ukázky ze sešitů při práci s žákem- cizincem

Příloha č. 4/a – Ukázka písma ze sešitu vietnamského chlapce (v české škole 1, 5 roku)

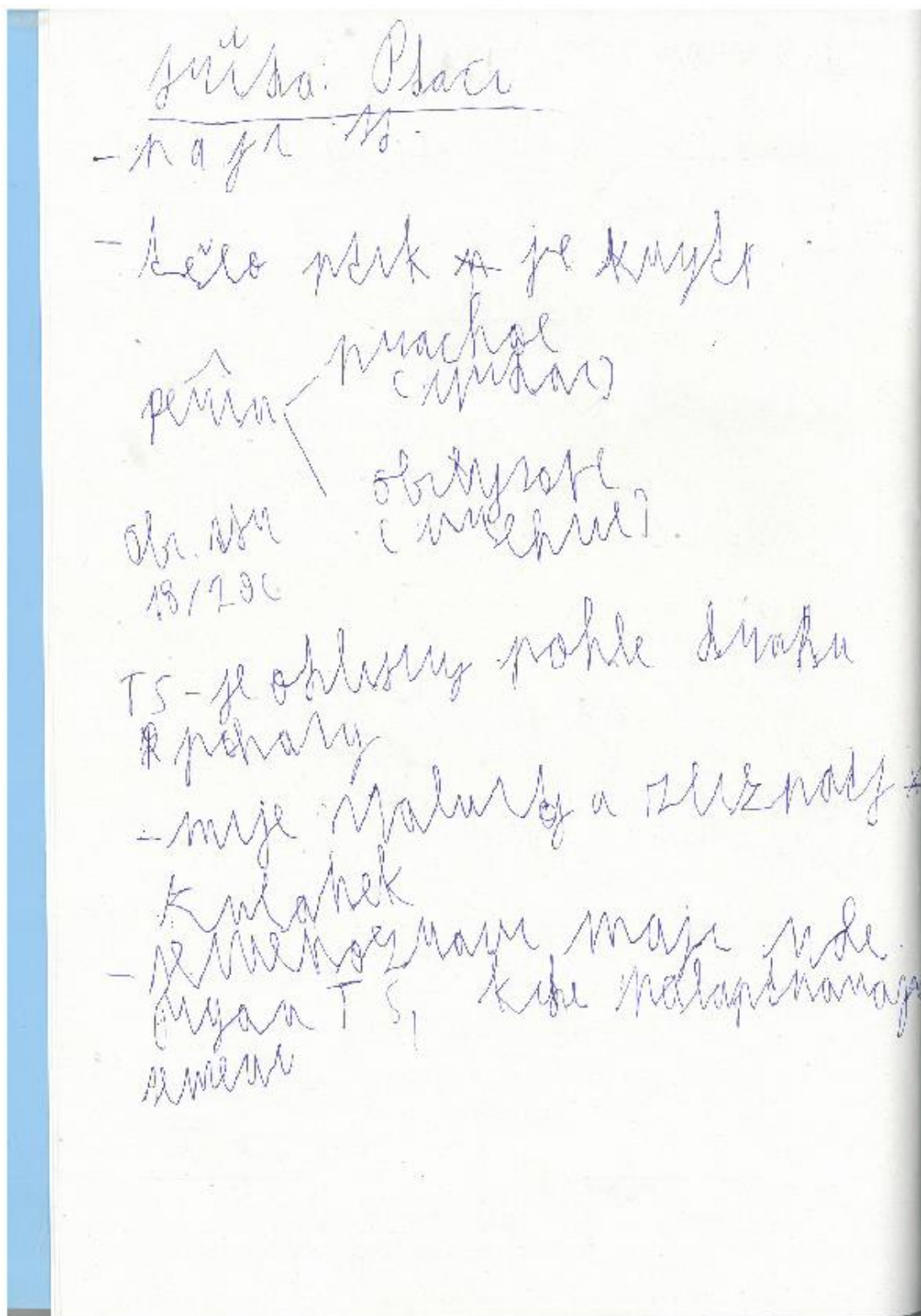
<p>① <u>meatluvi anoreksie</u> Onemocni jidla kterou se puzi nemotaj s ni zdravot svoji nemotaj s ni zdravot svoji partii jidla evicta puzi se na konec vazni mende meze sve perioda hmotnosti a doslova u wigi hla dem mktaj si ne pridaji dotatela sa hli tvrdi ze ne madi hlad a puzi tom mohat v hla dem a ze k smeti</p>	<p>část nemá llyr mat je le sma hmotnosti ni ka totis čiti z me jsi j) respaznat Poleni jsi drob → kopient laky (has se mdrkhaany) Sou to laky - které měnny kvalita psychy tské čimosty Po a dig kdy se p roevca poruchy vni mny - e moct mislepy, sme v nstech, pocyt hla tu...</p>
<p><u>školní mládež</u> Je jsem zoch vaty přidani třem nich s čelavk sehom ve jme kratky rok y sme ve ke wung zstvi jidla k tce ho se v z d v e ti s adži zbavit z v r a c e m j m n e o po moci příji madi</p>	<p>Marichu ana denavizag v Poobe teniči ka h a se la nich e h d r t k e o o se p ro d a v a k o j idla Opitky. Pa ch a z e i z e čar b v e h o o p i n z i s t a n e h o z e z r a d a y c h h n k o v y c</p>

Zdroj: Práce ze sešitů žáků poskytla ZŠ Jilové

Zdroj: Práce ze sešitu žáků poskytla ZŠ Jílové

Příloha č. 4/c- Ukázka písma ze sešitu ukrajinského chlapce (v české škole 1 rok)

Zdroj: Práce ze sešitu žáků poskytla ZŠ Jílové

Podklady pro šetření žáka s OMJ

Podklady byly poskytnuty PPP.

Příloha č. 5/a- Dívka z Maroka

Ranný psychomotorický vývoj v normě. Dívka ze smíšeného manželství – otec Maročan, matka Češka, společným jazykem v rodině je španělština, tento jazyk je pro dívku i jazykem mateřským. Do MŠ docházela od 2,5 let ve Španělsku, od 3 let vzdělávána v základní škole ve Španělsku, od 6 let v Maroku. Ve 4. tř. půl roku navštěvovala ZŠ zde v ČR, pak opět školu v Maroku. Od září 2016 dochází opět na ZŠ v ČR. Nyní často s matkou hovoří česky.

Vyšetření dle WISC-III, Ravenovy progresivní matice (V PPP)

Dívka. XXX. přichází k vyšetření s úsměvem na rtech, je však zřejmé, že úsměvem zastírá tensi. Po celou dobu vyšetření se dívka snaží o podání kvalitního výkonu, pracuje většinou průměrným tempem, její chování je milé. Ve chvílích, kdy má problémy s porozuměním zadání zneklidní, je nejistá, tváří se nešťastně. Nejistota a obavy byly patrné i při práci s neverbálním materiálem. Nutné bylo častější povzbuzení. Do výkonu výrazným způsobem zasahuje nižší zkušenost děvčete s českým jazykem. Některé dotazy a instrukce bylo nutné dovysvětlit s použitím jednodušší formy vyjádření.

Intelektové schopnosti děvčete aktuálně v globálu odpovídají pásmu průměru.

Zdroj: Podklady pro šetření poskytla PPP Děčín

Příloha č. 5/b- Chlapec z Ukrajiny

Raný vývoj v normě; introvert, v rodné zemi v péči dětského psychiatra, diagnostikována lehká forma schizofrenie, stav po autonehodě, zpráva zprostředkována rodiči. Dne 20. 11. 2017 dodán překlad zprávy lékařského posudku ze dne 11. 11. 2014: organická schizofrenní porucha. Medikován není. Od března 2017 se mu vyřizuje v ČR povolení k trvalému pobytu. Byla mu vystavena pobytová karta rodinného příslušníka občana EU - vystavena 5. 6. 2017 s platností do 17. 6. 2020 (pobyt přechodný). Od dubna 2017 dochází do ZŠ XXX. Matka se s chlapcem do ČR přistěhovala v březnu 2017. Matka ovládá český jazyk pouze částečně, bydlí u svého partnera, který je doprovází, překládá u vyšetření. Chlapec byl v rodné zemi - na Ukrajině - individuálně vzděláván. Rodičům tato varianta již nepřijde vhodná, chlapec se potřebuje naučit řeč, mluvit s vrstevníky, obtížně navazuje vztahy s lidmi, izolace jim nepřijde vhodná, chtějí vyučování v běžné škole, s uzpůsobením podmínek pro žáka. Chlapec je od dubna 2017 vzděláván na české škole, rodiče vidí menší pokroky, žák má potíže s komunikací, nechce mluvit s dětmi, vrstevníky ani dospělými. Učivo, probíranou látku ve škole vnímá, nelze ověřit ústní formou. Největší potíže mu činí další jazyky, je přetěžován, rodiče žádají o úpravu druhého jazyka -výuku českého jazyka místo jazyka německého. V únoru jsou objednáni na psychiatrické vyšetření.

Vyšetření dle WISC-III, T-16 Ravenovy progresivní matice

Xxx chlapec je při navazování kontaktu značně nejistý a rezervovaný, vyhýbá se očnímu kontaktu. Verbálně komunikuje velmi zřídka, odpovídá většinou jednoslovně, vyjadřuje pouze souhlas nebo nesouhlas, hlas je velmi tichý. Na dotaz, zda rozumí česky, přitakává, že ano. Verbální zkoušky však přesto nebylo možné zařadit. Na pokyny k plnění neverbálních úloh reaguje bez problémů, pracuje podle pokynů, ale výrazně volným tempem. Často se objevuje tendence dopomáhat si gestikulací (rukou). Aktuální úroveň rozumových schopností nelze objektivně zhodnotit. Ve zkoušce WISC-III, kde úspěšnost plnění ovlivněna i tempem práce, podává výkon v hraničním pásmu defektu, naopak při plnění neverbální Ravenovy zkoušky, která umožňuje volbu tempa práce, je jeho výkon v pásmu vyššího průměru.

Na základě výsledků speciálně -pedagogického vyšetření lze konstatovat, že potíže žáka, které ve čtení, psaní i v ostatních předmětech má, jsou zapříčiněny tím, že se jedná

se o žáka s OMJ, žáka – cizince s malou znalostí češtiny jako vyučovacího jazyka. S odlišnými kulturními a životními podmínkami.

Zvládnání nároků školy a jejich plnohodnotná realizace je však značně ztížena s dosud malou znalostí, spíše neznalostí českého jazyka a jeho porozumění. S žákem je nutno pracovat dle platné legislativy Školského zákona, odst. 16.

Vzhledem k adaptačním problémům chlapce, volnému pracovnímu tempu a obtížně určitelné znalosti českého jazyka není možné objektivně posoudit jeho intelektové předpoklady. Na základě dílčích výsledků se ale lze však domnívat, že jeho schopnosti zvládat učivo jsou průměrné. Brání mu však neznalost vyučovacího jazyka a problémy s adaptací.

Zdroj: Podklady pro šetření poskytla PPP Děčín

Příloha č. 5/c- Dívka z Vietnamu

Narodila se v Čechách, do MŠ nechodila, doma jí hlídá tzv. česká babička (paní na hlídání) hovoří s dívkou česky. Na počátku školní docházky pro vadnou výslovnost a komunikační bariéry jí byl u zápisu doporučen OŠD, otec nesouhlasil. Doma se mluví vietnamsky, matka česky nemluví, otec částečně ano, babička (česká chůva) na ní mluví česky, hlídá jí. Dívka česky mluví pouze nyní ve škole, má velké nedostatky v českém jazyce. Otec i matka jsou velmi pracovně vytíženi, nemají čas se dívce ani její sestře ve 4. tř., věnovat. Dívka má ve škole potíže se začleněním. Mezi rodinou a školou nefungují nastavené komunikační nástroje.

Žákyně dostatečně nerozumí vyučovacím jazyku, protože se doma mluví s rodiči převážně vietnamsky. Má nedostatečné sociální a komunikační kompetence. Nerozumí základním pokynům, často neví, co má dělat. Je nutné jí k práci motivovat a kontrolovat, zda rozumí zadání. Často jen sedí a nereaguje. XXX je velmi šikovná a chytrá holčička, v její práci a rozvoji jí velmi brzdí prostředí, ve kterém vyrůstá. Škola pro práci a rozvoj dívky potřebuje tablet, výukové PC programy, obrázkový slovník českého jazyka pro cizince, pomůcky a pracovní listy pro rozvoj dílčích funkcí, výukový program, materiály pro podporu čtení a učení s porozuměním, přehledy učiva, doučování nad rámec učiva. Rodina nespolupracuje, nechodí na třídní schůzky. Jazyková bariéra se promítá do všech předmětů. Dívka má nízké sebevědomí, stojí na okraji třídy, při vyučování je pasivní, tempo přiměřené, potřebuje při práci dohled, individuální přístup.

Na základě výsledků speciálně -pedagogického vyšetření lze konstatovat: vzhledem k tomu, že je na počátku školní docházky, žákyně s odlišným mateřským jazykem, (s českým jazykem se setkává pouze ve škole nebo jen velmi málo s chůvou), projevuje se zatím jako zralé dítě pro školní práci. Potíže jí činí nevyzrálost percepce a zatím nezvládnuté učivo, nedostatečné zafixování grafémů psacích písmen a jeho vybavování. Doporučujeme uzpůsobení podmínek při vzdělávání, které pomohou kompenzovat nedostatky, jež mohou vyplývat také z jiných životních a kulturních podmínek do vzdělávání. Dále doporučujeme veškeré pomůcky zmiňované školou.

Zdroj: Podklady pro šetření poskytla PPP Děčín